

**TREDJE PERIODISKE RAPPORT OM
GJENNOMFØRINGEN AV
EUROPARÅDETS RAMMEKONVENSJON
OM
BESKYTTELSE AV NASJONALE
MINORITETER**

NORGE

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

Juli 2010

Innholdsfortegnelse

FORORD	3
DEL I TILTAK NASJONALT FOR Å FØLGE OPP RESULTATENE FRA ANDRE OVERVÅKNINGSSYKLUS	6
A. INFORMASJON OM DELTAKELSE FRA DE NASJONALE MINORITETERS ORGANISASJONER OG ANDRE IKKE-STATLIGE ORGANISASJONER I MYNDIGHETENES IMPLEMENTERING OG OVERVÅKNING, OG BETYDNINGEN AV INVOLVERINGEN.....	6
B. PUBLISERING AV RESULTATENE FRA DEN ANDRE OVERVÅKNINGSSYKLUSEN.....	8
C. OPPFØLGINGSAKTIVITETER PÅ NASJONALT, REGIONALT OG LOKALT NIVÅ	8
D. ANDRE TILTAK FOR Å FREMME KJENNSKAP TIL RAMMEKONVENSJONEN	8
DEL II	8
TILTAK FOR Å FORBEDRE GJENNOMFØRINGEN AV RAMMEKONVENSJONEN	8
<i>a. Tiltak for å følge opp Ministerkomiteens anbefalinger i resolusjonen</i>	8
<i>b. Gjennomføring av Rammekonvensjonen artikkel for artikkel</i>	13
<i>Innledning</i>	13
<i>Artikkel 3</i>	14
<i>Artikkel 4</i>	15
<i>Artikkel 5</i>	19
<i>Artikkel 6</i>	23
<i>Artikkel 7</i>	27
<i>Artikkel 8</i>	28
<i>Artikkel 9</i>	29
<i>Artikkel 10</i>	31
<i>Artikkel 11</i>	32
<i>Artikkel 12</i>	34
<i>Artikkel 13</i>	37
<i>Artikkel 14</i>	38
<i>Artikkel 15</i>	39
<i>Artikkel 18</i>	42
VEDLEGG	44
<i>Oversikt over støtte til nasjonal minoritetskultur</i>	44
<i>Oversikt over de nasjonale minoriteters organisasjoner som har deltatt i arbeidet med Norges rapportering på Rammekonvensjonen</i>	46
<i>Statistikk finskopplæring – omtale av finskopplæring i videregående</i>	46
<i>Undervisning i kvensk ved Universitetet i Tromsø</i>	47
<i>Oversikt over tildelte midler til læremidler i kvensk</i>	49
<i>Tabell med GSI-tall over grunnskoleelever i Finnmark som får finskopplæring</i>	51

Forord

Europarådets ministerråd vedtok Rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter¹ i november 1994. Konvensjonen trådte i kraft i 1998, og Norge ratifiserte Rammekonvensjon i 1999. I henhold til Ministerkomiteens *Resolusjon (97) 10 Regler vedtatt av Ministerkomiteen for overvåkningsmekanismer i artiklene 24- 26 i Rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter, pkt. 21, skal det rapporteres hvert 5. år regnet fra fristen for forrige rapport.*

Dette er Norges tredje rapport om gjennomføringen av Rammekonvensjonen. Rapporten tar for seg utviklingen som har funnet sted gjennom de fem årene siden forrige periodiske rapport og gir kommentarer til Resolusjonen som ble vedtatt 20. juni 2007 av Europarådets ministerkomité², med anbefalinger til Norge på grunnlag av Norges andre rapport.

På samme måte som de to første rapportene omhandler denne tredje rapporten forhold som gjelder jøder, kvener, rom (sigøynere), romanifolket/taterne og skogfinner, som regnes som nasjonale minoriteter i Norge. I den første periodiske rapporten omtales begrepet ”nasjonale minoriteter” slik (se punkt 3.1):

I Norge forstår regjeringen begrepet ”nasjonale minoriteter” som minoriteter med langvarig tilknytning til landet. Minoritetsgruppene må være i mindretall og ha en ikke-dominerende stilling i samfunnet. De må videre ha etniske, språklige, kulturelle og/eller religiøse særtrekk som gjør at de i vesentlig grad er ulike resten av befolkningen i Norge. I tillegg må personene det dreier seg om ha en felles vilje til å opprettholde og utvikle egen identitet.

Forutsetningen om ”langvarig tilknytning” gjør det klart at nyere innvandrergupper (*immigrant communities*) ikke anses for å være nasjonale minoriteter i Norge. Forhold som gjelder innvandrerbefolkningen i Norge blir således ikke vurdert som relevant i denne rapporten, ut over omtalen under artikkel 6 om generelle tiltak for å motarbeide diskriminering og tiltak for å fremme toleranse og tverrkulturell dialog.

Det bør i denne sammenheng presiseres at norsk statsborgerskap ikke i seg selv er avgjørende for å være regnet som å høre til en nasjonal minoritet i Norge. Når personer kommer til Norge som har bakgrunn fra de samme gruppene som i Norge har fått status som nasjonale minoriteter, vil disse som hovedregel omfattes av tiltak som er utformet for den nasjonale minoriteten (for eksempel språkopplæring), selv om den enkelte person ikke har langvarig tilknytning til landet. Rapporten kommenterer derfor blant annet også kort forhold som angår rom som har kommet til Norge de siste årene.

---

¹ Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse for nasjonale minoriteter
<http://odin.dep.no/krd/norsk/tema/nasjonale/europa/bn.html>

² Resolution CM/ResCMN(2007)11 on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities by Norway (Adopted by the Committee of Ministers on 20 June 2007 at the 999bis meeting of the Ministers' Deputies)
http://www.regjeringen.no/Upload/AID/temadokumenter/nasjonale_minoriteter/nasjmin_europaradets_andre_resoulusjon_eng.pdf

Når det gjelder samenes situasjon vises det til *Norges rapport om gjennomføringen av ILO konvensjon 169 om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater* som ble oversendt ILO i 2008.³

Det er forsøkt å unngå og gjenta omtale av politikk og tiltak som Norge har rapportert om tidligere til Europarådet. I den grad det vurderes nødvendig, er rapporter Norge har sendt i forbindelse med periodisk rapportering på Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk lagt ved, foruten rapporter om implementering av relevante FN-konvensjoner og ILO-konvensjon nr. 169. For utfyllende beskrivelser viser vi til Norges første og andre rapportering.⁴

Med utgangspunkt i Europarådets skisse for landenes tredje rapport for gjennomføring av rammekonvensjonen, er rapporten delt i to:

- Del I Tiltak for å følge opp resultatene fra den andre overvåkningssyklusen.
- Del II Tiltak iverksatt for å forbedre gjennomføringen av Rammekonvensjonen. Under Del II pkt. a informeres det om hvordan anbefalingene i resolusjonen fra Ministerkomiteen har blitt fulgt opp. Under Del II pkt. b omtales tiltak og politikk i forhold til hver enkelt artikkel i konvensjonen. Under dette punktet er også Rådgivende komiténs anbefalinger under de enkelte artiklene tatt inn.

Ansvar for å samordne regjeringens politikk overfor nasjonale minoriteter ble flyttet fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet til Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (FAD) 1. januar 2010. Dette innebærer ingen realitetsendring i forhold til saksfeltet. FAD har dermed hovedansvaret for gjennomføringen av Rammekonvensjonen og har utarbeidet den tredje periodiske rapporten i samarbeid med andre berørte departementer.

Det er et grunnleggende prinsipp i konvensjonen å inkludere berørte grupper i arbeidet med saker som berører dem. Det har derfor vært naturlig å inkludere organisasjoner med basis i en nasjonal minoritet ved utarbeidelse av rapporten. De aktuelle organisasjonene har i denne forbindelse deltatt på informasjonsmøter og fått mulighet til å komme med skriftlige og muntlige innspill. (Liste over nasjonale minoriteters organisasjoner som har deltatt i arbeidet ligger vedlagt, se side 46).

Departementet fikk i forbindelse med møtene en rekke muntlige og skriftlige innspill fra de nasjonale minoriteters organisasjoner. En del innspill er innarbeidet der de hører naturlig hjemme i rapportens del II punkt b. Organisasjonene har også tatt opp en rekke spørsmål som ikke direkte berører gjennomføringen av Rammekonvensjonen

---

³ http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/tema/samepolitikk/internasjonalt_urfolksarbeid/report-on-convention-no-169-concerning-i.html?id=548646

⁴ Norges første rapport finnes på:

http://www.regjeringen.no/Upload/AID/temadokumenter/nasjonale_minoriteter/nasjmin_europaradet_norges_forste_rapp.pdf

Norges andre rapport finnes på:

http://www.regjeringen.no/Upload/AID/temadokumenter/nasjonale_minoriteter/nasjmin_europaradet_norges_andre_rapp_no.pdf

de siste fem årene, og departementet vil forholde seg til disse innspillene i andre sammenhenger.

Rapporten har videre vært sendt på høring til Sametinget og det sivile samfunn.

De nasjonale minoriteters organisasjoner, det sivile samfunnet for øvrig, samt Sametinget er orientert om muligheten for å sende skyggerapporter til Europarådet. Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har også gitt de nasjonale minoriteters organisasjoner tilbud om økonomisk og praktisk bistand for å oversette eventuelle skyggerapporter til engelsk.

Norges tredje periodiske rapport på Rammekonvensjonen foreligger på norsk og engelsk.

For ytterligere informasjon om arbeidet med oppfølging og rapportering på Rammekonvensjonen, vennligst ta kontakt med:

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet
Same- og minoritetspolitisk avdeling
Postboks 8004 Dep
0030 OSLO
Tel.: (+47) 22247175
E-mail: postmottak@fad.dep.no

DEL I TILTAK NASJONALT FOR Å FØLGE OPP RESULTATENE FRA ANDRE OVERVÅKNINGSSYKLUS

a. INFORMASJON OM DELTAKELSE FRA DE NASJONALE MINORITETERS ORGANISASJONER OG ANDRE IKKE- STATLIGE ORGANISASJONER I MYNDIGHETENES IMPLEMENTERING OG OVERVÅKNING, OG BETYDNINGEN AV INVOLVERINGEN

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (heretter kalt FAD) har ansvaret for å samordne regjeringens politikk overfor nasjonale minoriteter. Dette innebærer at FAD samordner fagdepartementenes politikk og tiltak overfor nasjonale minoriteter, samt dialog med de nasjonale minoriteters organisasjoner der det er behov. Som tidligere beskrevet i forordet har FAD ansvaret for oppfølging og overvåking av gjennomføringen av Rammekonvensjonen. Resultatene fra de to første overvåkingssyklusene bidro til at det interdepartementale samordningsutvalget for nasjonale minoriteter og Kontaktforum mellom nasjonale minoriteter og sentrale myndigheter ble opprettet. Myndighetenes målsetting er å utvikle en helhetlig politikk for nasjonale minoriteter i dialog med de nasjonale minoriteters organisasjoner.

Organisasjonenes deltakelse i Kontaktforum mellom nasjonale minoriteter og sentrale myndigheter bidrar til synliggjøring av de nasjonale minoritetens plass i samfunnet og de nasjonale minoritetenes aktivitet i det sivile samfunn.

FAD og andre fagdepartementer tar initiativ til dialogmøter med nasjonale minoriteter når det er aktuelt. Når enkeltpersoner og de nasjonale minoriteters organisasjoner ønsker det, møter departementene disse. Fra enkelte organisasjoner uttrykkes det at departementene gjerne kunne være mer imøtekommende når det gjelder møter med organisasjonene.

FAD samarbeider også med andre aktører i det sivile samfunn blant annet Den norske Helsingforskomité og Senter for menneskerettigheter. Departementet har deltatt på politisk nivå på konferanser og høringer som blant annet gjelder romanifolket/taternes situasjon og kvenenes situasjon.

Regjeringen har prioritert de nasjonale minoritetene selv, når det gjelder tiltak for det sivile samfunns deltakelse i gjennomføringen av Rammekonvensjonen. Over statsbudsjettet gis det årlig et tilskudd til nasjonale minoriteter. Målsettingen for tilskuddsordningen er å støtte aktivitet som bidrar til aktiv samfunnsdeltakelse og aktivitet som sikrer alle like muligheter og som motvirker diskriminering. Tilskuddsordningen skal bidra til at prinsippene som er nedfelt i Rammekonvensjonen blir fulgt opp.

Tilskuddsordningen ble opprettet i år 2000 og har blitt løpende justert i forhold til utviklingen av organisasjoner blant de nasjonale minoritetene. Ordningen administreres av FAD.

For 2010 er det på statsbudsjettet avsatt 14,835 mill. kroner, hvorav 5,665 mill. kroner til grunnstøtte og prosjektstøtte. Fordelingen av midlene til grunnstøtte til organisasjonene og til prosjektstøtte i 2010 var følgende:

Departementet mottok søknader på totalt 20,5 mill. kroner hvorav 5,665 mill. kroner ble innvilget (tilsvarende total bevilgning på posten). Det innvilgede beløpet utgjorde 27,6 % av søknadsmassen. Det ble søkt om ca. 11 mill. kroner i grunnstøtte fra 10 organisasjoner. Av disse søknadene ble det innvilget 4,2 mill. kroner til 7 organisasjoner.

Det kan søkes om grunnstøtte til drift av organisasjoner med basis i en nasjonal minoritet. Det kan også søkes om prosjektstøtte til formidling av kunnskap om nasjonale minoriteters situasjon, selvhjelpsvirksomhet og samarbeid over landegrensene. Organisasjoner, kommuner, fylkeskommuner og andre som har virksomhet i tilknytning til nasjonale minoriteter, kan også søke om midler til prosjekter fra denne tilskuddsordningen. Det har vært en klar prioritering fra departementet at største delen av midlene skal bevilges til grunnstøtte fremfor prosjektstøtte. De organisasjonene som mottar grunnstøtte får som hovedregel ikke innvilget søknader om prosjektstøtte. Det ble i 2010 bevilget 1,255 mill. kroner i prosjektstøtte. Formålet med å gi større del av midlene som grunnstøtte er at organisasjonene selv innenfor grunnstøtten skal kunne prioritere hvilke prosjekter de ønsker å sette i gang.

Tilskuddsordningen bidrar til at nasjonale minoriteters organisasjoner i større grad kan være en dialogpartner i utvikling av politikk og tiltak.

Flere av organisasjonene har påpekt overfor myndighetene at de synes det er for lite midler til fordeling. Flere av organisasjonene har også gitt uttrykk for at de ønsker større ressurser både til organisasjonsvirksomhet og til prosjekter for på den måten å kunne engasjere seg sterkere i utviklingen av politikk og tiltak.

Tilskuddsposten på statsbudsjettet for tilskudd til nasjonale minoriteter ble evaluert av IRIS (Internasjonal Research Institute i Stavanger) etter oppdrag fra departementet. Rapporten ble overlevert departementet 3. mars 2008. Det ble våren 2009 blant annet på bakgrunn av rapporten nedsatt en arbeidsgruppe hvor de nasjonale minoriteters organisasjoner som fikk grunnstøtte i 2008 deltok.

Arbeidsgruppen gjennomgikk retningslinjene for fordeling av grunnstøtte til organisasjonene. Hensikten med gjennomgangen var å oppdatere og presisere retningslinjene for fordeling av grunnstøtte etter faktorer som organisasjonenes størrelse, organisering og aktivitet. Målsettingen er at fordelingen av grunnstøtten blir mer forutsigbar både for organisasjonene og FAD.

Arbeidsgruppens konklusjoner ble innarbeidet i rundskrivet for 2010 med fokus på blant annet krav om en demokratisk oppbygget organisasjon, med en viss aktivitet og et visst antall medlemmer for å kunne få tildelt grunnstøtte, se Rundskriv A-56/2009⁵.

---

⁵ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/dok/rundskriv/2009/a-562009-statsbudsjettet-2010-kap-670-po.html?id=584980>

b. PUBLISERING AV RESULTATENE FRA DEN ANDRE OVERVÅKNINGSSYKLUSEN

Resultatene formidles gjennom flere kanaler:

- Informasjonsmøter for de nasjonale minoriteters organisasjoner om resultatene av overvåkingen, samt oversending av alle relevante dokumenter
- Utsending av pressemelding
- Publisering av dokumentene på engelsk og norsk på Internett.
- Omtale i departementets elektroniske nyhetsbrev
- Omtale av Ministerrådets resolusjoner i regjeringens budsjettforslag (St.prp. nr. 1).

c. OPPFØLGINGSAKTIVITETER PÅ NASJONALT, REGIONALT OG LOKALT NIVÅ

På nasjonalt nivå blir politikk, tiltak og midler over statsbudsjettet vedrørende nasjonale minoriteter omtalt i regjeringens budsjettforslag.

For oppfølgingsaktiviteter på regionalt nivå vises det til omtale av nasjonale minoriteters museer (Romaniavdelingen ved Glomdalsmuseet, Norsk Skogfinsk Museum og Kvæntunet) se omtale under artikkel 5 (side 20), Museer og kulturbygg. Overføring av ansvar for nasjonale minoriteter til Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet som også har ansvaret for fylkesmennene gir en bedre mulighet til å involvere forvaltningen på regionalt nivå i arbeidet med nasjonale minoriteter.

På lokalt nivå har flere kommuner engasjert seg i forhold som gjelder nasjonale minoriteter, spesielt Oslo kommunes engasjement i forhold til rom. Enkelte kommuner har fått prosjektstøtte til tiltak som gjelder kvener.

d. ANDRE TILTAK FOR Å FREMME KJENNSKAP TIL RAMMEKONVENSJONEN

For å stimulere til deltakelse i det øvrige sivile samfunn er det lagt ut informasjon om Rammekonvensjonen, Norges rapporteringer og Europarådets merknader på Fornyings, administrasjons- og kirkedepartementets hjemmesider. FAD utarbeider også regelmessig elektronisk nyhetsbrev om aktuelle nasjonale minoritetssaker.

DEL II

TILTAK FOR Å FORBEDRE GJENNOMFØRINGEN AV RAMMEKONVENSJONEN

a. Tiltak for å følge opp Ministerkomiteens anbefalinger i resolusjonen

Tekst nedenfor i kursiv er Ministerkomiteens anbefalinger, øvrig tekst er norske myndigheters svar.

- Å treffe de tiltak som er nødvendige, også i økonomisk henseende, for at de nye

institusjonene som er etablert for å styrke kampen mot diskriminering, skal bli i stand til å utføre sine oppgaver tilfredsstillende; utvikle bedre informasjonstiltak og tiltak for å fremme bevisstheten om minoritetsspørsmål og det økende mangfoldet i det norske samfunn både blant publikum, politikere, media og offentlige myndigheter;

GJENNOMFØRING:

Styrke institusjoner som skal bekjempe diskriminering:

- Ny handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009 – 2012, se omtale side 19.
- Opprettelse av Likestillings- og diskrimineringsombud, se omtale side 17.
- Prosjektet ”Romanifolket/tater - fra barn til voksen”, se omtale under artikkel 6 (side 25) og artikkel 12 (side 25).
- Regjeringen offentliggjorde 18. november 2009 at det vil bli opprettet et utvalg som skal se på gjennomføringen av norsk politikk overfor romanifolket/taterne frem til i dag. Bakgrunnen for opprettelsen av et utvalg er blant annet at det over lengre tid har vært uttrykt et behov fra romanifolket/taterne og deres organisasjoner om en kartlegging av virkningen av norsk politikk overfor den nasjonale minoriteten. Det er avholdt flere møter med organisasjoner innenfor gruppen for å drøfte utvalgets mandat og sammensetning. Prosessen knyttet til utvalgets mandat, sammensetning og arbeidsmetoder er ikke avsluttet.
- I samarbeid med Kommunenes Sentralforbund forberedes en undersøkelse i landets kommuner om kjennskap til og tiltak for nasjonale minoriteter.
- Øke bevisstheten om nasjonale minoriteter i departementene gjennom det interdepartementale samordningsutvalget for nasjonale minoriteter.
- Det interdepartementale samordningsutvalget for nasjonale minoriteter er sentralt når FAD skal utarbeide rapporter eller handlingsplaner som omhandler flere fagdepartementers ansvar med hensyn til nasjonale minoriteter. Samordningsutvalget er benyttet i forbindelse med utarbeidelse av rapporten i den tredje rapporteringssyklusen på Rammekonvensjonen og i arbeidet med Handlingsplan for rom. Samordningsutvalget som nettverk er videre nyttig for informasjonsutveksling om relevante fagmøter, seminarer og konferanser nasjonalt og internasjonalt.

- Å gå mer besluttsomt til verks, i samarbeid med de aktuelle gruppene og i samsvar med kravene til personvern, for å følge opp de initiativ som er tatt for å framskaffe mer pålitelige data om minoritetenes situasjon på forskjellige områder;

GJENNOMFØRING:

Skape et bedre kunnskapsgrunnlag for politikken overfor nasjonale minoriteter

- Norsk forskningsråds prosjekt *Romani, språk og opprinnelse*, se omtale side 12. Det vises til omtale av statistikk under *Del II pkt b, Innledning* (side 12 flg).

- Å gjennomføre mer resolutte tiltak for å eliminere vanskelighetene og diskrimineringen som rom og romani/taterbefolkningen opplever på forskjellige områder, blant annet når det gjelder sysselsetting og bolig, og i særdeleshet opplæring; legge behørig vekt på anmodningen fra rombefolkningen om å etablere et sosialt senter for dem i Oslo;

GJENNOMFØRING:

Sette i verk tiltak rettet mot rom og romanifolk/taterne, blant annet i forhold til opplæring, sysselsetting og boliger

- Handlingsplan for å bedre levekårene for norske rom i Oslo ble lagt fram av regjeringen i juni 2009. Målgruppen er rom som er folkeregistrert i Norge og som selv definerer seg som rom, med norsk eller utenlandsk statsborgerskap. Tiltakene i planen skal bidra til å gjøre etablerte ordninger mer tilgjengelige for rom og bidra til å bekjempe diskriminering av rom. Planen ble utarbeidet i samarbeid med organisasjoner for rom. Ansvar for oppfølging ligger hos FAD som samarbeider med rom om dette gjennom det nyopprettede Samrådet mellom rom og norske myndigheter. Samrådet hadde sitt første møte 8. april 2010.
- Siden 2007 har Oslo kommune drevet voksenopplæring for unge voksne rom med finansiering fra Arbeids- og inkluderingsdepartement, nå fra Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Det arbeides blant annet med tilpasning til kvalifiseringsprogrammet til NAV (Arbeids- og velferdsforvaltningen) med arbeidsrettet opplæring. Tilpasningen går blant annet ut på at en del av deltakerne kan starte på et lavere nivå enn det som vanligvis gjøres i Kvalifiseringsprogrammet, på grunn av veldig svake lese- og skriveferdigheter samt at noen av dem for eksempel får mulighet til å motta stønad for ”arbeid på reise” (for eksempel skoleassistent som skal undervise barn).
- Høsten 2009 ble voksenopplæringen utvidet med en veiledningstjeneste som skal bistå rom i møtet med offentlige instanser, og i tillegg formidle kunnskap om roms kultur og livssituasjon til offentlige instanser som er i kontakt med rom.
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet hadde som daværende koordinerende departement for nasjonale minoriteter møter med Boligavdelingen/Kommunal- og regionaldepartementet og Husbanken. Boligproblematikken er ett av punktene i Handlingsplanen for rom som det skal arbeides videre med i samarbeid med rom og relevante myndigheter.
- Når det gjelder romanifolket/taterne har Taternes Landsforening samarbeidet med Husbanken med sikte på å legge til rette for bedre bruk av Husbankens ordninger.

- Å følge opp og videreutvikle tiltak til støtte for nasjonale minoritetskulturer, med tilpasning av initiativer og ressurser til de konkrete behov som identifiseres i samråd med de berørte gruppene selv, ikke minst med hensyn til minoritetsmuseene, i forbindelse med den pågående museumsreformen;

GJENNOMFØRING:

Regjeringen la i 2009 fram en stortingsmelding om museer, St. meld. nr. 49 (2008-2009) Framtidas museum – Forvaltning, forskning, formidling, fornying. Meldingen inneholder blant annet en statusrapport for gjennomføringen av museumsreformen. Hovedfokuset er aktuelle utfordringer etter reformen med hensyn til museenes innhold og aktivitet. Et overordnet perspektiv er museenes samfunnsrolle. Meldingen tar i denne forbindelse også opp spørsmål om minoriteter og kulturelt mangfold. Det påpekes at museer som arbeider med nasjonale minoriteter har en viktig rolle i det å legge til rette for at nasjonale minoriteter skal kunne bevare og utvikle egen kultur. Slike museer må arbeide kontinuerlig med hele kulturer og langvarig historie. Museene må videre arbeide med et bredde- og dybdeperspektiv på kulturer som har mistet mye gjennom marginalisering. De nasjonale minoritetenes rett til å medvirke er et viktig hensyn for museer som integrerer minoritetsarbeidet i et majoritetsmuseum.

Jødisk Museum i Oslo og Norsk Skogfinsk Museum forhandlet om sammenslåing (konsolidering) i sin region. Denne prosessen ble avsluttet fordi minoritetene ikke var sikre på at de ville få tilstrekkelig innflytelse på og effektiv deltakelse i dokumentasjon og formidling av egen kultur. I samråd med Kultur- og kirkedepartementet ble det enighet om at museene skal få fast tilskudd over statsbudsjettet.

Jødisk Museum i Oslo var i etableringsfasen også i forhandlinger om sammenslåing med nåværende Oslo Museum (inkludert Internasjonalt museum og kultursenter (IKM) og Teatermuseet) om sammenslåing. Jødisk Museum i Oslo trakk seg fra prosessen for å ivareta innflytelse på utviklingen av egen identitet og har nå arbeidet selvstendig med etableringen av museet som åpnet høsten 2008.

Nasjonalt museumsnettverk for minoriteter og kulturelt mangfold ble startet i 2006 med Oslo Museum som ansvarlig museum. I dag deltar 21 museer. Det er stor variasjon på museene som er med. Felles er imidlertid at alle arbeider med, eller har planer om å arbeide med minoritetsproblematikk, knyttet til urfolk, nasjonale minoriteter eller nyere innvandring.

- Å videreføre og forsterke innsatsen for å fremme og støtte opplæringen i kvensk, og kartlegge behovene hos personer tilhørende andre minoriteter – særlig rom og romani/taterbefolkningen – på dette området;

GJENNOMFØRING:

Kvener

Kvensk språk ble i april 2005 offisielt anerkjent som eget språk i Norge. St.meld.nr. 35 (2007-2008) Mål og mening (Språkmeldingen) har et eget kapittel om kvensk språk. Kulturdepartementet har i meldingen slått fast at aktiv språkplanlegging er avgjørende for at kvensk skal vinne ny vitalitet. Slik språkplanlegging har to hovedelementer: for det første formalisering av rettighetene til språkbrukerne og for det andre utvikling av språklig infrastruktur som terminologiutvikling, standardisering og språkkrøtarbeid.

Arbeidet med å standardisere kvensk språk har startet ved Kainun institutti - Kvensk institutt. Kainun institutti - Kvensk institutt ble etablert som en stiftelse i 2005. Instituttet er fullfinansiert av Kulturdepartementet (i tillegg har det litt egeninntekter). I 2009 var tilskuddet 4,533 mill. kroner og egeninntektene 114 000 kroner. I 2010 er tilskuddet 4,678 mill. kroner.

Kainun institutti - Kvensk institutt skal være et nasjonalt senter for kvensk språk og kultur. Det samlede driftstilskuddet fra staten skal gå til utvikling, dokumentasjon, og formidling av kunnskap og informasjon om kvensk språk og kultur.

Kvensk språkråd ble etablert av Kainun institutti - Kvensk institutt i 2007. Til å sitte i rådet har styret i Kvensk institutt valgt fem medlemmer og tre vara medlemmer med språkfaglig kompetanse og innsikt i ulike kvenske dialektvariasjoner. Rådet skal være en faggruppe som først og fremst skal arbeide med å utforme de prinsipielle retningslinjene for etablering av et felles kvensk skriftspråk.

I 2006 startet et nytt studium i kvensk språk og kultur ved Universitetet i Tromsø tilsvarende en fordypning i en bachelorgrad. Studiet har vært definert som et etter- og videreutdanningstilbud, men har kunnet inngå i en bachelorgrad Til dette studiet er det utarbeidet egne tekster, ei ordliste og forslag til en grammatikk. Tilbudet er lagt opp som et fremmedspråkstudium der det ikke forutsettes forkunnskaper i kvensk.

I 2009 har Arbeids- og inkluderingsdepartementet gitt organisasjons- og prosjektstøtte på om lag 3 millioner kroner til kvenske formål.

Finsk

Lov om grunnskolen og den videregående opplæringen (opplæringsloven) § 2-7 slår fast at:

Når minst tre elever med kvensk-finsk bakgrunn ved grunnskolar i Troms og Finnmark krev det, har elevane rett til opplæring i finsk.

Bestemmelsen praktiseres slik at også opplæring av kvensk omfattes. Opplæring i kvensk er spesielt aktuelt i Porsanger kommune. Det er god tilgang på læremidler i riksfinsk, siden dette utvikles for majoritetsspråket i Finland. Disse læremidlene er imidlertid ikke tilpasset norske elever, og det gis tilskudd til utvikling av læremidler på finsk-norsk. Læremidlene tilrettelegges for oversetting til kvensk siden det er lite tilfang av læremidler i faget.

Flere av de nasjonale minoriteters organisasjoner har pekt på at den geografiske begrensningen på retten til opplæring i finsk, til fylkene Troms og Finnmark, som problematisk. Det vises til at samfunnsutviklingen gjør at mange elever med kvensk eller finsk bakgrunn i dag bor i hovedstadsområdet, det vil si geografisk langt unna det "tradisjonelle" området.

Rom

Det har vært satset på voksenopplæring i norsk språk.

Romani

Det har vært gitt noe støtte til språkprosjektet i regi av romanifolket/taternes organisasjoner. Prosjektet *Romani, språk og opprinnelse* som delvis vil være ferdig i løpet av 2010 vil kunne være en del av grunnlaget for i samarbeid med romani/taternes organisasjoner for å kunne se nærmere på språksituasjonen.

- Å fastslå, i samarbeid med representantene for minoritetene, hvilke midler som er mest effektive for å øke minoritetenes deltakelse på den offentlige arena, sosial og økonomisk sektor iberegnet, både på sentralt og lokalt nivå;

GJENNOMFØRING:

Øke minoritetenes deltakelse i samfunnet, både lokalt og sentralt

- FAD ser, i samarbeid med de nasjonale minoriteters organisasjoner, nærmere på hvordan Kontaktforum mellom nasjonale minoriteter og myndighetene kan brukes mer effektivt. På møtet i Kontaktforum i november 2009 var det enighet om å søke å gjennomføre hyppigere møter og søke å få til bredere deltakelse fra myndighetssiden.

- Å opprettholde og forsterke støttetiltakene for personer tilhørende ulike minoriteter

GJENNOMFØRING:

Når det gjelder rom som nylig har kommet til landet, hovedsakelig fra Romania, har disse på linje med andre borgere fra Schengen-området rett til å oppholde seg i Norge i tre måneder. Myndighetene har derfor i liten grad forholdt seg til denne gruppen. NGO'er med støtte blant annet fra Oslo kommune og Likestillings- og diskrimineringsombudet har satt fokus på arbeid mot diskriminering av gruppen. OSSEs høykommisær for nasjonale minoriteter og Norges representant i Europarådets ekspertkomité for rom har deltatt i dette arbeidet.

b. Gjennomføring av Rammekonvensjonen artikkel for artikkel

Innledning

Statistikkutvikling

Rådgivende komité har anbefalt utvikling av statistikk angående levekår for nasjonale minoriteter for å tilrettelegge tiltak for å bedre gruppenes situasjon.

Som vi har vist til ved tidligere rapporteringer føres det i dag ingen registre basert på etnisk tilhørighet. Et unntak er Sametingets valgmanntall som føres i tilknytning til folkeregisteret. Registrering i Sametingets valgmanntall skjer på frivillig basis. Innføring i valgmanntallet er et vilkår for å ha stemmerett ved valg til Sametinget og for å kunne bli valgt inn på Sametinget.

Sametinget har et prosjektfinansiert arbeid med samisk statistikk. Statistisk sentralbyrå (SSB) har fått tillatelse til å utrede om Sametingets valgmanntall sammen med andre datakilder, kan brukes som grunnlag for å etablere en individbasert samestatistikk. Andre datakilder er Folke- og bolig telling 1970 og reindriftsmanntallet. Etter utredningen vil det tas stilling til om SSB på permanent basis får anledning til å bruke denne kilden.

SSB publiserer annet hvert år publikasjonen Samisk statistikk. Dette arbeidet finansieres av Sametinget. Statistikken i publikasjonen er avgrenset geografisk til virkeområdet for Sametingets tilskuddsordning til næringsutvikling (STN) (tidligere Samisk utviklingsfond (SUF)). Det fremskaffes ikke nye data i forbindelse med publikasjonen, men gis en oversikt over allerede eksisterende data i ny statistikk.

Sametinget har etablert en faglig analysegruppe som årlig skal legge fram en rapport til Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet (FAD) og Sametinget. Rapporten gir en oversikt over og analyse av situasjonen og utviklingstrekk i det samiske samfunnet innen ulike samfunnsområder.

Mange innenfor de nasjonale minoritetene selv er meget skeptiske til registreringer basert på etnisk tilhørighet. Myndighetene er i dialog med de nasjonale minoriteters organisasjoner for å finne egnede og treffsikre metoder for å kunne si noe mer om levekår for gruppene, som grunnlag for politikktutviklingen.

I forbindelse med utviklingen av Plan for forskning på nasjonale minoriteter har det vært tale om å finne en tilnærming for å få fram et bedre datagrunnlag når det gjelder

kvener. Dette arbeidet har imidlertid stoppet opp, blant annet på grunn av den omtalte skepsisen til registreringer. Intern debatt om bruken av betegnelsen ”kven” har også betydning for hvordan et bedre datagrunnlag om gruppa skal kunne utarbeides (jf. omtale om debatten om kvenbetegnelsen under artikkel 3, nedenfor).

Artikkel 3

1. Enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, skal ha rett til fritt å velge å bli behandlet eller ikke å bli behandlet som sådan, og det skal ikke oppstå noen ulempe som følge av dette valg eller av utøvelsen av de rettigheter som er knyttet til dette valg.

2. Personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan utøve rettighetene og nyte godt av frihetene som følger av de prinsipper som er nedfelt i denne Rammekonvensjon så vel individuelt som i fellesskap med andre.

Rådgivende komité's anbefaling:

Pkt. 31. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å opprettholde og videreutvikle de praktiske beskyttelsestiltakene som er vedtatt også i forhold til personer som tilhører nye minoriteter myndighetene ikke har inkludert i rammekonvensjonens personlige virkeområde. I tillegg oppfordres myndighetene til å innlede en dialog med personer som kan være berørt av beskyttelsen som gis etter denne konvensjon, herunder eventuelt ikke-borgere, om en mulig innlemming av dem i gjennomføringen av rammekonvensjonen artikkel for artikkel.

GJENNOMFØRING:

Det vises til omtale i den første statsrapporten, der prinsippet om selvidentifisering i Norges politikk er slått fast.

Det pågår en debatt innenfor flere av de nasjonale minoritetene om hvilken eller hvilke etniske betegnelser man ønsker gruppen bør omtales som av staten og storsamfunnet for øvrig. Slike debatter er en del av utøvelsen av minoritetsgruppers rett til selvidentifisering, slik den blant annet er nedfelt i Rammekonvensjonens artikkel 3.

Den norske regjeringen legger i utgangspunktet prinsippet om selvidentifisering til grunn, også når det gjelder bruk av etniske betegnelser i offisielle dokumenter. Det betyr at de etniske betegnelser som nyttes av myndigheten så langt det er praktisk bør avspeile synet hos de minoritetene som omtales.

Når det er uenighet internt i en minoritetsgruppe, har departementene valgt å ta med to alternative betegnelser på den samme gruppen. I denne rapporten er betegnelsen på gruppen romanifolket/taterne oppdatert, ved at betegnelsen ”reisende” er tatt ut. Dette er i tråd med utvikling i ønskene innenfor gruppa selv, selv om betegnelsen ”av reisende folk” fortsatt også brukes som egenbetegnelse av mange innenfor gruppa.

Betegnelsen ”rom” er nå i ferd med å etablere seg i språkbruken i det norske samfunnet, og bruken av betegnelsen ”sigøyner” i parentes, som forklaring til betegnelsen ”rom”, vil etter hvert falle bort. Vi gjør for ordens skyld oppmerksom på at begrepet ”rom” ikke brukes slik at det også omfatter romanifolket/taterne.

Det har de siste årene også vært intern debatt i minoritetsgruppen om bruken av betegnelsen ”kvener”. Både organisasjonen Norsk – Finsk Forbund i Norge og en del enkeltpersoner har gitt uttrykk for at man heller burde bruke betegnelsen ”norskfinner”, eventuelt ”kvener/norskfinner”, blant annet fordi betegnelsen ”kven” i en del sammenhenger oppfattes som negativt ladet.

På denne bakgrunn legger FAD opp til i løpet av 2010 å ha dialog med aktuelle organisasjoner om hvilken eller hvilke betegnelser det er ønskelig at staten skal benytte framover på den gruppa som vi de siste årene har omtalt som kvener.

Det er videre mange personer i fylkene Troms og Finnmark som er etterkommere av gammel finsk eller kvensk tilflytting til Nord-Norge fra dagens Finland og dagens nordøstre Sverige, og som ikke regner seg som tilhørende en minoritet eller identifiserer seg som kvener eller norsk-finns. Den sistnevnte gruppen har framstått med egen organisering i løpet av det siste året.

Det understrekes for helhetens skyld at de personer det her er tale om, ut fra prinsippet om selv-identifisering i Norges minoritetspolitikk, har full rett til ikke å bli omtalt som personer med tilhørighet til en nasjonal minoritet og til ikke å bli behandlet av myndighetene som om de har slik tilhørighet.

Når det gjelder forholdet til nyinnvandrede grupper og rammekonvensjonens personlige virkeområde vises det til omtalen i forordet.

Artikkel 4

1. Partene forplikter seg til å garantere for personer som tilhører nasjonale minoriteter retten til likhet for loven og til lik beskyttelse av loven. I denne forbindelse skal enhver diskriminering basert på tilhørighet til en nasjonal minoritet være forbudt.

2. Partene forplikter seg til der det er nødvendig å treffe egnede tiltak for å fremme full og effektiv likestilling mellom personer som tilhører en nasjonal minoritet og dem som tilhører majoriteten, på alle områder av det økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle liv. I denne forbindelse skal de ta behørig hensyn til de særegne forhold som gjelder for de personer som tilhører nasjonale minoriteter.

3. De tiltak som treffes i samsvar med paragraf 2, skal ikke betraktes som diskriminerende handlinger.

Rådgivende komité's anbefaling med hensyn til rettslig og institusjonell ramme for bekjempelse av diskriminering:

Pkt 41. Myndighetene bør gi ombudet alle ressurser som er nødvendige for at det skal kunne utføre sine oppgaver på en effektiv måte. I tillegg er det, i forbindelse med gjennomføringen av diskrimineringsloven og i samråd med personer som tilhører nasjonale minoriteter og ikke-statlige organisasjoner, nødvendig å avgjøre hva som er de beste ordningene for å gi ofre for diskriminering den veiledning og hjelp de har behov for. De det gjelder vil dermed kunne få kunnskap om, og eventuelt benytte seg

av, de klagemuligheter som finnes, og oppnå erstatning fra vedkommende forvaltningsorganer eller domstolene.

Pkt. 42. Det er nødvendig med ytterligere tiltak for å gi personer som kan bli berørt, relevante deler av allmennheten og offentlige og private aktører informasjon, og økt bevissthet, om den nye rettslige og institusjonelle rammen for vern mot diskriminering. Konklusjonene i den nasjonale Handlingsplan mot rasisme og diskriminering bør gjøres kjent og legges fram til offentlig debatt, og den nye planen om sosial inkludering bør også gjenspeile disse konklusjonene.

Rådgivende komité's anbefaling med hensyn til full og effektiv likestilling:

Pkt. 48. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til, i samråd med representanter for rom og romanifolket/taterne, å trappe opp innsatsen for å finne egnede løsninger på de særlige problemene som disse gruppene møter på boligmarkedet, i arbeidslivet og i utdanningssystemet. Særlig bør det, som en prioritert sak, settes inn ytterligere ressurser for å løse problemene barn av romer og romanifolk/tatere møter i utdanningssystemet, og myndighetene bør legge større vekt på å overvåke integreringen av disse barna i skolen. Situasjonen for kvinner som tilhører de nevnte gruppene, krever også særskilte støttetiltak fra myndighetenes side, tatt i betraktning vanskelighetene de møter på ulike områder, særlig på arbeidsmarkedet.

Rådgivende komité's anbefaling med hensyn til datainnsamling:

Pkt. 53. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å arbeide videre og utvikle de lanserte initiativene med stor energi for å fremskaffe pålitelige data om situasjonen i ulike sektorer for personer som tilhører minoriteter. Dette bør gjennomføres i nært samarbeid med minoritetenes representanter og ved at det fullt ut tas hensyn til garantiene som er nedfelt i Ministerkomiteens anbefaling (97) 18 om personvern, særlig garantier med hensyn til frivillig, opplyst og utvetydig samtykke fra dem det gjelder.

GJENNOMFØRING:

Det vises til tidligere rapporteringer om kollektive og individuelle erstatninger til romanifolket/taterne for tidligere overgrep.

Vi viser videre til omtale av relevante bestemmelser i straffeloven som omhandler diskriminering i Norges første periodiske rapport (2000) artikkel 4.1.

Stiftelsen som administrerer Romanifolkets/taternes kulturfond kom i ordinær drift i 2008. Fondet er på 75 mill kroner. Avkastningen av fondet skal forvaltes på en slik måte at det bidrar til tiltak og aktiviteter som fremmer bevaring og utvikling av romanifolkets/taternes kultur, språk og historie. Styret til Stiftelsen romanifolkets/taternes kulturfond velges årlig og består av medlemmer fra de av romanifolkets/taternes organisasjoner som er godkjent av departementet som berettiget til grunnstøtte. Staten har én representant med tale og forslagsrett, men denne har ikke stemmerett. Nye organisasjoner som tilfredsstillter kriteriene for grunnstøtte kan gå inn i styret. Fra 2010 er én ny organisasjon kommet inn styret i tillegg til de to som var representert i 2008 og 2009.

Flere av de nasjonale minoriteters organisasjoner har rapportert om etnisk diskriminering på bolig- og arbeidsmarkedet, foruten på campingplasser. Organisasjonene peker samtidig på at det er vanskelig å bevise diskriminering. Organisasjonene påpeker videre at det er behov for skolering av de nasjonale minoritetene om hvilke rettigheter de har og hvordan enkeltpersoner på best mulig måte kan håndtere å bli utsatt for diskriminering.

Likestillings- og diskrimineringsombudet

I tillegg til å håndheve lovgivning mot diskriminering, har ombudet en pådriverrolle. Ombudet skal arbeide for å fremme reell likestilling uavhengig av kjønn, etnisitet, religion og livssyn, funksjonsevne, seksuell orientering og alder. Ombudet har også en veilederrolle, og skal veilede den som bringer en sak inn for ombudet.

Likestillings- og diskrimineringsombudet mottar relativt få klage- og veiledningssaker fra personer som tilhører nasjonale minoriteter. En oversikt over saker fra samer og personer tilhørende nasjonale minoriteter i årene 2006 - 2009 følger nedenfor.

		År for saksregister				Total
		2006	2007	2008	2009	
Klage	Samer	0	1	2	1	4
	Romanifolk/tatere	0	0	2	0	2
	Rom (sigøynere)	0	2	1	1	4
	Jøder	1	0	0	0	1
	Total	1	3	5	2	11
Veiledning	Samer	4	6	9	9	28
	Romanifolk/tatere	0	3	3	3	9
	Rom (sigøynere)	0	0	0	4	4
	Jøder	0	0	2	0	2
	Kvener	0	0	2	1	3
	Skogfinner	1	0	0	0	1
	Total	5	9	16	17	47
Annet	Samer	8	5	3	1	17
	Romanifolk/tatere	1	0	2	1	4
	Rom (sigøynere)	0	1	4	1	6
	Jøder	0	0	0	1	1
	Total	9	6	9	4	28

Ombudets saksbehandlingssystem gir begrenset adgang til å differensiere på henvendelser registrert med etnisitet som grunnlag. Oversikten kan derfor ikke anses som en uttømmende oversikt over henvendelser fra nasjonale minoriteter til ombudet.

Ombudet har i perioden 2007 - 2010 hatt kontakt med og holdt innlegg for en rekke organer/nettverk, herunder de nasjonale minoriteters organisasjoner. Ombudet har orientert om at de driver et utstrakt pådriverarbeid i særlig grad med fokus på situasjonen for rom og romanifolket/tatere.

Diskrimineringsloven

Det vises til rapporteringen på artikkel 4 i Norges andre periodiske rapport.

Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven) trådte i kraft 1. januar 2006. Lovens formål er å fremme likestilling, sikre like muligheter og rettigheter og å hindre diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. Loven gjelder på alle samfunnsområder med unntak av familieliv og personlige forhold.

Loven forbyr diskriminering på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion eller livssyn. Direkte og indirekte diskriminering, trakassering og instruks om å diskriminere en person på grunn av de nevnte grunnlagene er også forbudt. Medvirkning til diskriminering, trakassering og instruks om å diskriminere er forbudt. Det er forbudt å gjøre bruk av gjengjeldelse overfor noen som har fremmet klage om brudd på loven, eller som har gitt uttrykk for at klage kan bli fremmet. Dette gjelder ikke dersom klageren har opptrådt grovt uaktsomt.

Forskjellsbehandling som er nødvendig for å oppnå et saklig formål, og som ikke er uforholdsmessig inngripende overfor den eller de som forskjellsbehandles, anses ikke som diskriminering etter loven. Positiv særbehandling som bidrar til å fremme lovens formål, anses heller ikke som diskriminering. Særbehandlingen skal opphøre når formålet med den er oppnådd.

Loven har en bestemmelse om delt bevisbyrde. Det vil si at hvis det foreligger omstendigheter som gir grunn til å tro at lovbrudd har funnet sted, er det opp til den som er ansvarlig for handlingen, unnlatsen eller ytringen å sannsynliggjøre at det likevel ikke har funnet sted slikt brudd.

Loven håndheves av Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda, og av domstolene. Ombudet kan avgi uttalelser om hvorvidt det har forekommet brudd på loven. Ombudets vedtak kan påklages til nemnda. Nemnda kan pålegge stansing, retting og andre tiltak som er nødvendige for å sikre at diskriminering, trakassering, instruks eller gjengjeldelse opphører og for å hindre gjentakelse. Nemnda kan sette en frist for oppfyllelse av pålegget. Nemnda har også kompetanse til å ilegge tvangsmulkt for å sikre gjennomføring av pålegg. Avgjørelser om oppreisning og erstatning må fattes av domstolene.

Diskrimineringsloven inneholder en egen straffebestemmelse for grove overtredelser av diskrimineringsforbudet som er begått av flere personer i fellesskap. Straffen er bøter eller fengsel inntil tre år. En person som tidligere er dømt etter denne bestemmelsen kan dømmes selv om overtredelsen ikke er grov.

Loven følger kravene i EUs rådsdirektiv 2000/43/EF om likebehandling uavhengig av rase eller etnisk opprinnelse og EUs rådsdirektiv 2000/78/EF om likebehandling i arbeidslivet. FNs rasediskrimineringskonvensjon er inkorporert i norsk lov gjennom diskrimineringsloven.

Aktivitets- og rapporteringsplikt

1. januar 2009 ble det innført en aktivitets- og rapporteringsplikt i diskrimineringsloven. Aktivitetsplikten er en plikt til å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme lovens formål. Plikten omfatter alle offentlige arbeidsgivere og alle private arbeidsgivere som jevnlig sysselsetter mer enn 50 ansatte. Den gjelder også offentlige myndigheter og arbeidslivets organisasjoner innenfor sine virkefelt.

Det skal rapporteres i årsberetning eller årsbudsjett om tiltak som fremmer likestilling og hindrer diskriminering. Tilsvarende plikter finnes i likestillingsloven, som forbyr diskriminering på grunn av kjønn, og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, som forbyr diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne.

Diskrimineringslovutvalgets forslag om samlet diskrimineringslov

Diskrimineringslovutvalget la 19. juni 2009 fram forslag om en samlet diskrimineringslov. Utvalget foreslår at gjeldende diskrimineringslover erstattes av en ny samlet lov mot diskriminering. Forslaget innebærer ingen substansielle endringer i diskrimineringsvernet på grunn av etnisitet. Utvalgets forslag har vært på en bred høring høsten 2009, og følges opp av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009 – 2012

En effektiv innsats mot rasisme og diskriminering krever et kontinuerlig og systematisk arbeid. Regjeringen har styrket innsatsen på dette feltet gjennom *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009 – 2012*. Innsatsen i planen er rettet mot å bekjempe den diskriminering som særlig innvandrere og deres barn, samer og nasjonale minoriteter kan oppleve på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion og livssyn.

Planen inneholder 66 nye tiltak og har særlig fokus på arbeidsliv, offentlig tjenesteyting, barnehage/skole/utdanning, boligmarked og på diskriminering ved utesteder. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet koordinerer arbeidet med oppfølging av planen. Tiltakene i planen er forankret i ni departementer. I planperioden vil regjeringen samarbeide med de åtte hovedorganisasjonene i arbeidslivet om felles tiltak som inngår i planen for å kjempe mot diskriminering i arbeidslivet.

Et av hovedmålene med handlingsplanen er å bidra til en god implementering av den nye aktivitets- og rapporteringsplikten, som ble innført i diskrimineringsloven fra 1.1. 2009. Et annet hovedmål er å øke kunnskapen om art, omfang og årsaker til diskriminering for å kunne sette i verk mer treffsikre tiltak.

Tilskudd til landsdekkende organisasjoner

Over Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets budsjett tildeles det midler til en rekke landsdekkende organisasjoner. Noen av organisasjonene som fikk støtte i 2010 jobber mot rasisme og diskriminering på generell basis.

Artikkel 5

- 1. Partene forplikter seg til å fremme de forutsetninger som er nødvendige for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, kan bevare og utvikle sin kultur, samt bevare de grunnleggende bestanddelene av sin identitet, det vil si deres religion, språk, tradisjoner og kulturarv.*
- 2. Uten at tiltak truffet i henhold til deres generelle integrasjonspolitikken derved berøres, skal Partene avstå fra politikk eller praksis som tar sikte på å assimilere personer som tilhører nasjonale minoriteter mot deres vilje, og beskytte disse personene mot enhver handling som tar sikte på slik assimilasjon.*

Rådgivende komité's anbefalinger vedrørende tilgang til offentlige midler til minoriteters kulturaktiviteter:

Pkt. 69. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å trappe opp innsatsen for å støtte nasjonale minoriteters kulturaktiviteter ved å evaluere deres behov i samarbeid med deres representanter og ved å legge vinn på at etablerte ordninger og tildelte ressurser tilpasses på en mer effektiv måte til de særlige behovene som er brakt for dagen. Dette omfatter også bevaring og utvikling av språkene til personer som tilhører nasjonale minoriteter, herunder rom og romanifolket/taterne.

Pkt. 70. Som svar på roms anmodning oppfordres vedkommende myndigheter til aktivt å følge opp konkrete forslag om å etablere et senter for roms fellesskap i Oslo.

Pkt. 71. I forbindelse med gjennomføringen av museumsreformen oppfordrer Den rådgivende komité myndighetene til å sikre at det blir tatt hensyn til minoritetenes særlige forventninger og skepsis på en passende måte, og at minoritetenes kultur sikres en passende plass i det nasjonale museumsnettverket. I tillegg bør det tas tilbørlig hensyn til nasjonale minoriteters representasjon i ledelsen av relevante institusjoner og i beslutningsprosessen på dette området.

GJENNOMFØRING:

Det er iverksatt flere tiltak for bevaring og utvikling av de nasjonale minoriteters språk. Storfjord kommune fikk kr 570 000 i 2009 til etableringen av et trespråklig (norsk, kvensk/finsk og samisk) språksenterprosjekt og et delprosjekt som vil trekke inn representanter fra språklige minoriteter i kommunen i utviklingsarbeidet innenfor språk og kultur.

Senteret finansieres i et samarbeid mellom Troms fylkeskommune, Storfjord kommune, Sametinget og FAD. Bakgrunnen er at kommunen ønsker å revitalisere det levende trespråklige hverdagslivet som eksisterte fram til 1970-tallet.

AID/FAD bevilget i 2009 kr 100 000 til Varanger museum/Ruija kvenmuseum til utredning av etablering av et kvensk språksenter i Vadsø.

Det ble i 2009 bevilget kr 200 000 til Kvensk institutt til en utredning om kvensk språksenter i Porsanger. Det er tenkt at dette språksenteret skal samarbeide med Kvensk institutt, det planlagte språksenteret i Vadsø og språksenteret i Storfjord kommune. Rapport fra prosjektet konkluderer med at det er nødvendig å få etablert et kvensk ressurs- og kompetansesenter i Porsanger. I rapporten foreslås oppstart av senteret fra 2011.

Museer og kulturbygg

I Norges andre periodiske rapport ble det omtalt igangsatt bygging ved Glomdalsmuseet og Kvæntunet. Begge byggeprosjektene er nå ferdigstilt. Romaniavdelingen ved Glomdalsmuseet ble åpnet for publikum i 2006 og Kvæntunet ble åpnet og overtatt av Kainun instituutti - Kvensk institutt i 2007. Tiltakene er viktige for å bevare de grunnleggende bestanddelene av henholdsvis romanifolkets/taternes og kvenenes språk, tradisjoner og kulturarv.

Museumsreformen som strukturreform ble fra departementets side formelt avsluttet i og med budsjettåret 2009, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009) fra Kultur- og kirke departementet.

Norsk Skogfinsk Museum

Norsk Skogfinsk Museum har vært observatør i sammenslåingsprosessen (museumsreformen) fram mot et fylkesmuseum i Hedmark. Hedmark fylkesmuseum ble etablert 1. januar 2010. Norsk Skogfinsk Museum har ikke ønsket å være en del av sammenslåingsprosessen, men deltok i møter i første fase og har siden fått tilsendt referater fra møtene. Representanter for Norsk Skogfinsk Museum har uttrykt at de kan vurdere eventuelt å knytte seg til Hedmark fylkesmuseum. Norsk Skogfinsk Museum fikk fast tilskudd over statsbudsjettet fra 2007 med 1 mill. kroner. Tilskuddet har utviklet seg slik: 2008: 1,543 mill. kroner, 2009: 2,043 mill. kroner, 2010: 2,393 mill. kroner.

Romaniavdelingen ved Glomdalsmuseet

Romaniavdelingen ved Glomdalsmuseet blir i 2010 organisatorisk en del av Hedmark fylkesmuseum, der Glomdalsmuseet inngår. Landsforeningen for Romanifolket (LOR) og Taternes Landsforening (TL) uttrykte bekymring i forbindelse med planene om sammenslåing av museene i Hedmark. På denne bakgrunn la Kultur- og kirke departementet til grunn at ved opprettelse av en eventuell ny museumsenhet i Hedmark, der Glomdalsmuseet og utstillingen om romanifolkets/taternes kultur og historie inngår, skal romanifolket/tatnerne sikres effektiv deltakelse i henhold til Rammekonvensjonen. Videre vil det bli satt som en forutsetning for statstilskudd til det nye museet at det settes av tilstrekkelige midler til at arbeidet med formidling av romanifolkets/taternes kultur og historie kan holdes på et museumsfaglig godt nivå.

ABM-utvikling (Arkiv, bibliotek, museum) har også gitt tilskudd til ulike museer, og har støttet ulike prosjekter med relevans for romanifolkets/taternes kultur, se vedlegg side 44.

Kainun institutti - Kvensk institutt

Kainun institutti - Kvensk institutt ble opprettet som en selvstendig stiftelse i 2008. Se omtale under Del II pkt. a. Instituttet er en videreføring av deler av aktiviteten i Kvæntunet, som tidligere var drevet av Porsanger kommune. Kainun institutti – Kvensk institutt har hatt følgende utvikling av tilskuddet fra Kulturdepartementet: 2008: 3,533 mill. kroner, 2009: 4,533 mill. kroner, 2010: 4,678 mill. kroner.

ABM-utvikling har også gitt tilskudd til ulike museer, og har støttet en rekke prosjekter med relevans for kvensk kultur, se vedlegg side 44.

Jødisk museum i Oslo

Jødisk museum i Oslo fikk fast tilskudd over statsbudsjettet fra 2007 med 1,430 mill. kroner. Tilskuddet har utviklet seg slik: 2008: 1,841 mill. kroner, 2009: 2,341 mill. kroner, 2010: 2,416 mill. kroner. Kulturdepartementet har videre støttet utvidelsen av lokalene for museet med til sammen 7,85 mill. kroner. Prosjektet har gitt bedre fysiske rammebetingelser for formidlingen av jødisk kultur og historie, blant annet rom for utstillinger og dokumentasjon. Den nye utstillingen om det jødiske året ble åpnet i mai 2010.

ABM-utvikling og Norsk kulturråd har også gitt tilskudd til ulike museer, og har støttet flere prosjekter med relevans for jødisk kultur, se vedlegg side 44.

ABM-utvikling har videre støttet ulike prosjekter på museumsfeltet som inkluderer nasjonale minoriteter, se vedlegg side 45.

Biblioteker og språk

I 2009 la Kulturdepartementet frem St. meld. nr. 23 (2008 – 2009) *Bibliotek. Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid*. Her er kvensk og finsk bibliotekjeneste omtalt. I meldingen påpekes det at det er et stort potensial for formidlingssamarbeid mellom de såkalte ABM-institusjonene (Arkiv, bibliotek, museum) om kulturen og språket til de nasjonale minoritetene. Museene som arbeider med de nasjonale minoritetene og deres historie, har også bibliotek med samlinger av litteratur og musikk av og om disse minoritetene. I meldingen påpekes det videre at det også er et stort potensial for samarbeid med andre land om formidlingstiltak på området.

Finsk bibliotekjeneste ved Finnmark fylkesbibliotek har fungert som sentralbibliotek for finsk litteratur i Norge med en egen post på statsbudsjettet siden 1985. ABM-utvikling gir økonomisk tilskudd til denne tjeneste. I 2010 var støtten på 365 000 kroner.

Kulturdepartementet har i 2007 og 2009 gitt prosjektmidler til et språkprosjekt i regi av Taternes Landsforening om innsamling, oversettelse og skriftliggjøring av taterspråk/romani i Norge. Prosjektet har mottatt til sammen 578 000 kroner fra departementet.

Kulturdepartementet har i 2009 gitt prosjektmidler til et forsøksprosjekt i regi av Kvenlandsforbundet med hovedvekt på nettverksbygging og alfabetisering av folk i Norge som har et kvensk eller finsktilknyttet talemålsgrunnlag. Prosjektet skal bidra til å gi kvener som er i ferd med å lære seg språket, utvidede muligheter til å delta i et språkmiljø der språket er i levende bruk. Prosjektet har mottatt 430 000 kroner fra Kulturdepartementet.

Norsk kulturråd har for øvrig også gitt støtte til følgende prosjekter på språkfeltet:

- 2009: Kainun Institutti - Kvensk Institutt: Uuet Laulut – Odda Lavlagat – musikkprosjekt for å få kvensk ungdom til å synge på sitt minoritetsspråk – kr 400 000. Toårig prosjekt.
- 2007: Kainun Institutti - Kvensk Institutt: Utvikling av sang- og musikkvirksomhet på minoritetsspråk for og i samarbeid med kvensk ungdom – kr 140 000.
- 2007: Høgskolen i Finnmark: Utgivelse av kvensk stedsnavnsleksikon – kr 85 000.

Litteratur

Norsk kulturråd er det offentlige tilskuddsorgan som gir mest økonomisk støtte til utgivelse av litteratur i Norge. Mens tekstbøker til bruk i grunnskole, videregående skole og universiteter for det meste utgis på kommersielle vilkår med lite eller ingen

offentlig støtte, har norsk skjønnlitteratur siden 1960-årene vært en del av den statlige innkjøpsordningen for samtidslitteratur. Inkludert i denne ordningen er bøker skrevet av alle forfattere som bor i landet, uavhengig av språkbakgrunn. Et manuskript som er skrevet på et minoritetsspråk, vil bli oversatt til norsk straks det er godkjent for utgivelse. Mesteparten av disse bøkene vil få dekket oversettelseskostnadene gjennom tilskudd fra Kulturrådet. Sakprosabøker med tema som berører de nasjonale minoritetene, kan meldes på til innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa som ble opprettet i 2005.

Kvensk språk er under utvikling som skriftspråk. I tillegg til Alf Nilssen-Børskogs romanserie, som utgis med offentlig støtte, representerer avisen Ruijan Kaiku en språklig satsning. Se mer om Ruijan Kaiku på side 30.

I 2007 gav Kulturrådet et tilskudd til en lydbokutgave på romani av et bildebokprosjekt for barn på norsk – med romanifolket som tema. Det viste seg imidlertid vanskelig å finne noen som kunne gi boka en fullverdig oversettelse, slik at midlene i første omgang ble omdisponert til å gi ut en lydbok på norsk.

Andre formål

Det gis også økonomisk støtte til ulike minoritetsrelaterte tiltak på det øvrige kulturfeltet fra Norsk kulturråd, se vedlegg side 45.

I forbindelse med utarbeidelsen av rapporten har flere av de nasjonale minoriteters organisasjoner pekt på faren for tap av kultur og identitet når små grendeskoler legges ned. (Grendeskoler er grunnskoler (1. – 7. klassetrinn) i områder med lav befolkningstetthet.) Organisasjonene peker på at de har vært tilfreds med læringsopplegget ved grendeskolene som en positiv faktor for å bevare den skogfinske kulturen i de skogfinske områdene. Organisasjonene uttrykte videre bekymring for at det i forbindelse med nedleggelse av små grendeskoler i de aktuelle kommunene kom frem at de kommunale politikerne ikke hadde kjennskap til rettighetene i Rammekonvensjonen.

Artikkel 6

- 1. Partene skal fremme en ånd av toleranse og tverrkulturell dialog og treffe effektive tiltak for å fremme gjensidig respekt og forståelse og samarbeid mellom alle personer som bor på deres territorium, uansett disse personers etniske, kulturelle, språklige eller religiøse identitet, særlig på områdene utdanning, kultur og media.*
- 2. Partene forplikter seg til å treffe egnede tiltak for å beskytte personer som kan utsettes for diskriminerende, fiendtlige eller voldelige handlinger, eller trusler om dette, som følge av deres etniske, kulturelle, språklige eller religiøse identitet.*

Rådgivende komité's anbefalinger:

Pkt. 90. Myndighetene bør videreføre og trappe opp tiltak for å informere allmennheten, politikere og offentlige myndigheter om historien og kulturen til nasjonale minoriteter og de ulike gruppene som utgjør det norske samfunnet, og fremme større bevissthet om disse minoritetenes situasjon. Media oppfordres til å

spille en aktiv rolle på dette området, dog slik at hensynet til deres redaksjonelle frihet blir ivaretatt. I tillegg bør det gjøres større innsats for å styrke den gjensidige tilliten mellom rom og politiet og roms tillit til politiet.

Pkt. 91. Vedkommende myndigheter bør treffe mer besluttsomme tiltak for å håndtere problemene som enkelte personer med innvandrerbakgrunn møter på ulike områder, særlig når det gjelder adgang til utdanning, arbeid og bolig, samt rent generelt for å lette integreringen av disse personene i det norske samfunnet.

Pkt. 92. I forbindelse med gjennomføringen av den nye utlendingslovgivningen er det helt vesentlig at tiltak truffet for å hindre og gi vern mot tvangsekteskap iverksettes på en slik måte at de ikke resulterer i diskriminerende behandling av personer, særlig kvinner av utenlandsk opprinnelse, som kan være i en vanskelig situasjon.

GJENNOMFØRING:

I tillegg til forhold som gjelder de nasjonale minoritetene omtales under artikkel 6 også generelle tiltak myndighetene har satt i verk for å motarbeide diskriminering og tiltak for å fremme toleranse og tverrkulturell dialog.

Til anbefaling i pkt. 90 vises det til omtale av Handlingsplan for å bedre levekår for norske rom i Oslo og bruk av samråd, se Del II pkt. a. Til anbefalingene i pkt. 91 og 92, vises det til omtalen av generelt diskrimineringsvern, herunder lov og ombud, se Del II pkt. b, artikkel 4.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har utviklet en nettbasert ”verktøykasse” med konkrete råd og metoder, som skal kunne bistå offentlige virksomheter med å tilpasse sine tjenester til mangfoldet i befolkningen.

”Verktøykassen” for likeverdige offentlige tjenester er ment som hjelp til daglige utfordringer hos de som yter tjenester. ”Verktøyene” dekker alt fra kompetanseutvikling og tverrkulturell kommunikasjon til hvordan et fokus på likeverdige tjenester skal forankres i organisasjonen, se www.imdi.no.

Det vises også til tiltak 36 i *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering 2009 – 2012* hvor Regjeringen har bestemt at alle statlige etater skal gjennomføre brukerundersøkelser. Slike undersøkelser skal bidra til at viktig kunnskap om tjenestekvalitet og brukertilfredshet blir bedre kjent, og sikre at fellesskapsløsningene innen offentlige tjenester utvikles i pakt med de forventninger og behov innbyggerne har. På oppdrag fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi), i samarbeid med Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet (FAD), skal det også i 2010 utvikles en veileder for brukerundersøkelser i offentlig forvaltning. Målsettingen er å fange opp minoritetsbefolkningens erfaringer i større grad.

For barnehager, grunnskolen og videregående skole er det flere tiltak for å fremme gjensidig respekt, forståelse og samarbeid mellom ulike grupper i samfunnet. Ansatte i barnehagene er pålagt å legge til rette for likeverdig dialog og et berikende fellesskap mellom ulike grupper. Dette følger både av Manifest mot mobbing 2009-2010 og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver:

”Befolkningen i Norge er preget av språklig, kulturelt og religiøst mangfold som vil være berikende og en styrke for fellesskapet i barnehagen. Barnehagen skal legge til rette for likeverdig dialog og samhandling mellom ulike grupper. Barn som tilhører den samiske urbefolkningen, de nasjonale minoritetene og barn fra etniske minoritetskulturer må få støtte i å utvikle sin doble kultur-tilhørighet”. (Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver).

I læreplanene for fellesfagene historie, samfunnsfag og geografi er det åpne kompetansemål som ivaretar både urfolk, nasjonale minoriteter og etniske minoriteter. De åpne målformuleringene gir muligheter for lokal tilpassing og metodefrihet. Dette gjør det for eksempel mulig i områder med kvensk befolkning å fokusere på kvenenes historie og egenart i befolkningen.

I læreplanen for grunnskolen og videregående opplæring i Kunnskapsløftet heter det i mål for opplæringen i historie på 7. trinn at *elevene skal kunne gjøre greie for hvilke nasjonale minoriteter som finnes i Norge og fortelle om hovedtrekk ved minoritetenes historie og levekår.*

I læreplan for historie i tredje trinn i videregående opplæring (på de linjer som gir studiekompetanse) er kompetansemålene bl.a. at elevene skal kunne *gjøre rede for den norske nasjonalstatens politikk overfor urfolk, nasjonale og etniske minoriteter på 1800- og 1900-tallet, og diskutere noen konsekvenser av denne politikken* (”Samfunn og mennesker i tid”).

Gjennom prosjektet ”Romanifolket/tater – fra barn til voksen” er flere blitt kjent med taternes kultur, se omtale om prosjektet under Del II pkt. b artikkel 12 (side 37).

Med tilslutning fra Stortinget besluttet regjeringen at 2008 skulle være et markeringsår for kulturelt mangfold, jf. St.meld. nr. 17 (2005-2006) *2008 som markeringsår for kulturelt mangfold*. Mangfoldsåret 2008 markerte starten på en utvikling der kulturelt mangfold skal inngå som en naturlig del av norsk kulturpolitikk. Målet er et kulturliv som formidler ulike erfaringer og perspektiv gjennom bred og sammensatt deltakelse i alle ledd, både blant utøvere, beslutningstakere og publikum.

Institusjoner og tiltak som får offentlig støtte til kulturaktiviteter fra Kulturdepartementet har fra 2008 hatt krav om å rapportere om sitt arbeid og aktiviteter med kulturelt mangfold som en del av sin øvrige rapportering.

Artikkel 6.2

Når det gjelder artikkel 6. 2 om tiltak for å beskytte personer mot diskriminerende, fiendtlige eller voldelige handlinger har politiet siden november 2006 registrert hatkriminalitet, dvs. kriminelle handlinger hvor motivet anses å være på grunn av offerets etnisitet/”rase”, religion og seksuell orientering. En rapport publisert av Politidirektoratet og Oslo politidistrikt i januar 2009, viste at den eksisterende registreringsordningen har et stort forbedringspotensial. Politidirektoratet arbeider nå med å forbedre registreringsordningen.

Riksadvokaten har i Rundskriv nr. 1/2009 slått fast at: ”Vold og overgrep som rammer personer med utgangspunkt i deres trosbekjennelse, hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, homofile legning, leveform eller orientering, såkalt hatkriminalitet, skal

vies særskilt oppmerksomhet. Vold som retter seg mot personer eller grupper med utgangspunkt i hvem de er eller hvordan de ser ut, rammer ikke bare det enkelte offer, men skaper stor redsel og utrygghet hos alle med samme bakgrunn og skal derfor håndteres med stort alvor hos politiet” (jf. Justis- og politidepartementets st.prp. nr. 1 (2008-2009) s. 98).

Det er videre vedtatt en ny lovbestemmelse i ny straffelov § 77 bokstav i. (Lovbestemmelsen har ikke trådt i kraft ennå.) Ved straffutmålingen skal det i skjerpene retning især tas i betraktning at lovbruddet har sin bakgrunn i andres religion eller livssyn, hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, homofile orientering, funksjonsevne eller andre forhold som støter an mot grupper med et særskilt behov for vern.

Bekjempelse av etnisk diskriminering

Organisasjonene gir uttrykk for at de stadig opplever diskriminering i møte med politiet ved at for eksempel deres anmeldelser om diskriminering blant annet ved campingplasser ikke blir fulgt opp.

På bakgrunn av beskyldninger om diskriminering og ”racial/ethnic profiling” i politiet⁶, har det de senere år blitt iverksatt tiltak for å gjøre det lettere å klage i tilfeller hvor personer med minoritetsbakgrunn mener seg uberettiget kontrollert av politiet. Fra januar 2005 ble det introdusert registreringsnummer på polititjenesteuniformene, slik at det i slike tilfeller ble lettere å klage på politiet.

Regjeringen har støttet et treårig forskningsprosjekt som produserte en rekke anbefalinger for hvordan forholdet mellom politi og etniske minoriteter kan forbedres (*Ragnhild Aslaug Sollund 2007: Tatt for en annen*). Prosjektet anbefalte blant annet at politiet alltid må forklare til publikum hvorfor noen blir stoppet, alle kontroller bør registreres og politiet bør reflektere over måten de møter publikum på.

Justis- og politidepartementet har ansvar for flere nye og igangværende tiltak i den nye handlingsplanen for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering (2009 – 2012). Disse tiltakene er rettet mot personer med minoritetsbakgrunn generelt, inkludert nasjonale minoriteter, samer, innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Hovedmålsetningen for tiltakene innen justissektoren er å styrke dialog og samhandling med relevante grupper i minoritetsmiljøene, øke rekrutteringen av ansatte med minoritetsbakgrunn og styrke mangfoldsopplæring blant tjenestemenn/- kvinner og ledere i justissektoren.

Et konkret tiltak er Politidirektoratets ”Mangfoldsplan 2008-2013”. Dette arbeidet fokuserer på å bekjempe diskriminering og øke mangfoldet i etaten blant annet gjennom tiltak for å øke rekrutteringen av etniske minoriteter til politiet, inkludert nasjonale minoriteter.

Andre tiltak som gjelder nasjonale minoriteter

Justis- og politidepartementet støttet Det Mosaiske Trossamfunn (DMT) i 2006 med 4,95 mill. kroner i engangsinvesteringer i sikkerhetstiltak (etter skytingen mot

---

⁶ Jf. pkt. 89 s. 21 i andre uttalelse om Norge vedtatt 5. oktober 2006 fra Den rådgivende komité for Rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter.

synagogen i Oslo 17. september 2006). Deler av disse midlene (1, 48 mill) gikk til DMT i Trondheim. I 2009 gav Justis- og politidepartementet ytterligere 300 000 kroner til sikringstiltak for DMT i Trondheim.

Antisemittisme

Kunnskapsdepartementet opprettet i mai 2010 en arbeidsgruppe som skal komme med forslag til hvordan skolen kan arbeide systematisk og helhetlig mot rasisme, antisemittisme og diskriminering på bakgrunn av elevers etniske og religiøse eller kulturelle tilhørighet.

Bakgrunn for opprettelsen av denne arbeidsgruppen er blant annet rapporter om hets av jødiske skolebarn. Diskriminering og hets på bakgrunn av religiøs, etnisk eller kulturell tilhørighet må møtes med samme nulltoleranse som all annen mobbing. Arbeidsgruppens oppdrag er, så langt det er mulig, å kartlegge og søke forklaringer på utbredelsen av rasisme og antisemittiske holdninger blant elever.

Målet er at arbeidsgruppen skal finne fram til virkemidler og tiltak som kan anvendes direkte i skolehverdagen. I tillegg til representanter fra ulike religiøse trossamfunn har gruppen medlemmer som representerer lærere og skoleledere, foreldre og politiet. Gruppen skal levere sine forslag i løpet av ni måneder.

Det er besluttet at Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet skal koordinere arbeidet med å igangsette en undersøkelse om den norske befolknings holdninger til jøder og jødedom. Undersøkelsen skal gjennomføres av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL – senteret), med planlagt oppstart august 2010. Undersøkelsen vil også berøre synet på andre minoritetsgrupper, som rom (sigøynere) og muslimer. Etter planen skal undersøkelsen ferdigstilles våren 2012.

Artikkel 7

Partene skal sikre respekt for den rett enhver person som tilhører en nasjonal minoritet har til fritt til å delta i fredelige forsamlinger, frihet til forening med andre, ytringsfrihet samt tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet.

Rådgivende komité's anbefaling med hensyn til utøvelse av tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet:

Pkt. 97. Ved gjennomføringen av det nye opplegget som er vedtatt for religionsundervisningen, bør myndighetene ta alle nødvendige forholdsregler og i samarbeid med familiene velge den mest hensiktsmessige ordningen for å sikre at elevene ikke blir tvunget til å følge undervisning som legger vekt på én bestemt religion eller tro.

Kristendom, religion og livsnyfaget (KRL-faget)

Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) fastslo i dom av 29. juni 2007 at KRL-faget, slik det var etter ordningen fra 1997, ikke i tilstrekkelig grad tar hensyn til foreldrenes religiøse og filosofiske overbevisning. Norge har dermed krenket den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK), første tilleggsprotokoll art. 2. FNs menneskerettighetskomité hadde tidligere, på grunnlag av klage, fremmet synspunkter om at ordningen med delvis fritak i KRL-faget var i strid med FN-

konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 18 nr. 4 (avgjørelse 3. november 2004).

Det er foretatt endringer i faget i 2005 og i 2008, som imøtekommer kritikken fra FN-komiteen og dommen fra EMD. Endringene gjelder både lovbestemmelsene og læreplanen i faget. Navnet på faget er endret til Religion, livssyn og etikk (RLE). Navneendringen skal tydeliggjøre at religioner og livssyn skal behandles på en kvalitativ likeverdig måte. Leddet som regulerte innholdet i faget, er erstattet med et nytt andre ledd som angir mål og innhold i faget. Det skal sikre at innholdet er i samsvar med menneskerettighetene og ikke bidrar til kvalitative forskjeller mellom de ulike emnene i faget. Dommen i EMD har som forutsetning at en obligatorisk opplæring om religioner skal være objektiv, kritisk og pluralistisk. Denne formuleringen er tatt inn i lovteksten for å understreke at faget bygger på den samme forutsetningen. RLE-faget er nå tilpasset en mangfoldig og pluralistisk skole.

Foreldrene trenger ikke lenger søke om fritak for deler av faget, det er tilstrekkelig å gi melding, og meldingen skal ikke grunngis. Kravet om årlig informasjon om innhold, arbeidsmåter og reglene for fritak er tatt inn i loven.

Det ble utarbeidet ny læreplan i faget religion, livssyn og etikk til skolereformen Kunnskapsløftet i 2005. Den nye læreplanen imøtekom kritikken fra FN-komiteen i 2004. Kunnskapsmålene omfatter ikke kunnskapsmål som inneholder forkynnelse eller forutsetter deltakelse i religiøse aktiviteter. Etter dommen fra EMD er læreplanen endret i samsvar med lovendringene. Dette gjelder i hovedsak teksten om formålet med faget, som presiserer at opplæringen skal være objektiv, kritisk og pluralistisk og klargjør hva dette betyr i den praktiske undervisningen i faget.

Koshermat

Den jødiske minoriteten opplever at tilgangen på koshermat ikke er fullt ut tilfredsstillende. Problemer i forhold til tilgang skyldes i stor grad praktiske vansker i forbindelse med import. Manglende tilgang til kosherslaktet kylling i Norge skyldes forbudet mot kosherslaktning i Norge ut fra dyrevelferdsloven, påvisning av salmonellabakterier i importert kylling og vansker med å finne leverandører innenfor EØS som kunne oppfylle importkravene p.g.a. salmonellagarantien som Sverige, Finland og Norge har etter EØS-avtalen. Ved et samarbeid mellom Kommunal- og regionaldepartementet/Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Det Mosaiske Trossamfund i Oslo har man funnet løsninger knyttet til import av kosherslaktet kylling. Dette skjedde først gjennom en dispensasjon fra gjeldende regelverk til import av varmebehandlet kyllingslakt fra USA. Senere har Det Mosaiske Trossamfund i Oslo i samarbeid med tilsvarende trossamfund i Sverige funnet en leverandør av kosherslaktet kylling fra EØS-området, slik at import kan skje innenfor rammene av gjeldende EØS-basert regelverk om næringsmiddelhygiene.

Artikkel 8

Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning og til å opprette religiøse institusjoner, organisasjoner og foreninger.

Det foreligger ingen anbefaling fra Rådgivende komité.

Barnehager

I lov om barnehager (barnehageloven) av 17. juni 2005 nr. 64, § 2, første ledd, lovfestes barnehagens innhold. I § 2, tredje ledd heter det at: "Omsorg, oppdragelse og læring i barnehagen skal fremme menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet, toleranse, helse og forståelse for bærekraftig utvikling".

I Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver omtales ulike fagområder som barnehagene skal arbeide med. Fagområdet *Etikk, religion og filosofi* understreker at barnehagen skal bidra til at barna utvikler toleranse og interesse for hverandre og respekt for hverandres bakgrunn, uansett kulturell og religiøs eller livssynsmessig tilhørighet.

Dette skal oppnås ved at personalet bl.a. må:

- skape interesse for og bidra til forståelse og toleranse for forskjellige kulturer og ulike måter å leve på, og
- markere andre religiøse, livssynsmessige og kulturelle tradisjoner som er representert i barnehagen.

Kunnskapsdepartementet har utarbeidet en rekke temahefter for å støtte opp om barnehagenes arbeid med innføring av Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Et av heftene omhandler *språklig og kulturelt mangfold*. Hftet har som mål å utfordre barnehagens personale til å reflektere kritisk over hvordan en kan utvikle en flerkulturell barnehage og å stimulere til å velge innhold og arbeidsmåter som fremmer likeverd og ivaretar ulike barns behov.

Se for øvrig rapportering under artikkel 7.

Artikkel 9

1. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at retten til ytringsfrihet for enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, omfatter frihet til å ha meninger og å motta og meddele opplysninger og idéer på minoritetsspråket, uten inngrep av offentlige myndigheter og uten hensyn til grenser. Partene skal innenfor rammen av sitt rettssystem sikre at personer som tilhører en nasjonal minoritet, ikke blir utsatt for diskriminering i sin adgang til mediene.*
2. *Paragraf 1 skal ikke hindre Parter fra å kreve lisensiering av radio- og fjernsynskringkasting eller kinoforetak, uten diskriminering og basert på objektive kriterier.*
3. *Partene skal ikke hindre personer som tilhører nasjonale minoriteter, i å skape og bruke trykte medier. Innenfor de rettslige rammer for radio- og fjernsynskringkasting, skal de så langt som mulig og under hensyn til bestemmelsene i avsnitt 1, sikre at personer som tilhører nasjonale minoriteter, gis mulighet til å skape og bruke sine egne medier.*
4. *Innenfor rammen av sitt rettssystem skal Partene treffe egnede tiltak for å lette adgang til mediene for personer som tilhører nasjonale minoriteter og for å fremme toleranse og gi mulighet for kulturelt mangfold*

Rådgivende komité anbefalinger med hensyn til adgang til media og tilstedeværelse i media for personer som tilhører nasjonale minoriteter:

Pkt. 105. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å vurdere nasjonale minoriteters behov for adgang til elektroniske og trykte media og trappe opp den offentlige støtten til dette formålet.

Pkt. 106. Samtidig som hensynet til medias redaksjonelle frihet ivaretas, bør myndighetene sterkt oppfordre media til å utvide dekningen av nasjonale minoriteters problemer og i sin alminnelighet bli mer opptatt av å gjenspeile mangfoldet i det norske samfunnet.

GJENNOMFØRING:

Nasjonale minoriteters tilstedeværelse i media

Det ble i 2009 opprettet en ny tilskuddsordning for uke- og månedsaviser som forvaltes av Norsk kulturråd. Den nye tilskuddsordningen skal opprettholde og utvikle uke- og månedsaviser med ulik kulturell og samfunnsmessig verdi, og i retningslinjene har Kulturrådet særskilt trukket fram aviser som dekker kulturelle, økonomiske og sosiale tema ut fra et etnisk minoritetsperspektiv.

Avisen Ruijan Kaiku skriver om kvensk-finske forhold på kvensk. Ruijan Kaiku kom inn under Kulturrådets støtteordning for uke- og månedsaviser. Avisen fikk tildelt 1 mill. kroner fra Kulturrådet i 2009, i tillegg fikk den 400 000 kroner fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Disse tildelingene innebar en solid økning i tilskuddet sammenlignet med tidligere år.

I Kulturrådets vedtak om tilskudd for 2010 er det konkludert med at avisen Ruijan Kaiku ikke lenger anses å oppfylle kriteriene i tilskuddsordningen og at støtten derfor gradvis vil bli trappet ned i en to-årsperiode fra 2011. Det vises blant annet til at avisen ikke oppfyller kriteriene om et visst antall utgivelser og et visst antall betalte eksemplarer. Vedtaket innebærer at støtten til avisen vil bli trappet ned dersom ikke avisen utvikler seg slik at den oppfyller kriteriene for tilskuddet når søknaden for 2011 skal behandles.

Tilskuddet fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet er videreført av Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet. Tilskuddsordningen som administreres av Kulturrådet er søknadsbasert, slik at andre minoritetsaviser og minoritetsspråklige aviser vil kunne komme i betraktning, dersom de oppfyller kriteriene i ordningen, blant annet når det gjelder utgivelseshyppighet og redaksjonell bredde og kvalitet.

Etter endringer vedtatt av generalforsamlingen 29. juni 2009 slår Norsk rikskringkasting (NRK) vedtekter § 14 b, tredje setning fast at:

”NRK skal ha programmer for nasjonale og språklige minoriteter”.

Videre heter det i § 14 c at: ”NRK skal formidle kunnskap om ulike grupper og om mangfoldet i det norske samfunnet. NRK skal skape arenaer for debatt og informasjon om Norge som et flerkulturelt samfunn.”

I Medietilsynets Allmenkringkastingsrapporter i perioden 2005-2008 har tilsynet konkludert med at NRKs tilbud til nasjonale minoriteter ikke har hatt et tilstrekkelig nivå, verken i omfang eller tema. Denne konklusjonen gjelder også for tilbudet i 2009. Kulturministeren har som NRKs generalforsamling understreket at det er viktig at NRK tilbyr innhold som innfrir kravet om programmer for nasjonale minoriteter, og forutsetter at NRK følger opp Medietilsynets anmerkninger på en tilfredsstillende måte.

Finskendinga, som har innslag på finsk og kvensk, har fast sendetid onsdager på NRK P2 i Nord-Norge, fra kl. 12:48 til 13:00. Sendingen er også tilgjengelig for nedlasting i NRKs nettradio.

Flere av de nasjonale minoriteters organisasjoner har i brev og i møter med Kulturdepartementet gitt uttrykk for at 12 minutters sending ukentlig er for lite. Organisasjonene har formidlet det samme til Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet i forbindelse med utarbeidelsen av denne rapporten. Medietilsynet har også mottatt henvendelser fra de nasjonale minoriteters organisasjoner vedrørende lite sendetid. Kulturdepartementet har i tilbakemeldinger til organisasjonene henvist til den redaksjonelle frihet for medier generelt, også NRK, og at det således ikke er aktuelt å instruere NRK ut over det som følger av vedtektene som er sitert ovenfor.

Artikkel 10

1. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til fritt og uhindret å bruke sitt minoritetsspråk privat og offentlig, i tale og skrift.*
2. *I områder som tradisjonelt eller i betydelig antall er bebodd av personer som tilhører nasjonale minoriteter, skal Partene, dersom disse personene anmoder om det og når en slik anmodning svarer til et reelt behov, søke så langt som mulig å legge forholdene til rette for bruk av minoritetsspråket i samkvem mellom disse personene og forvaltningsmyndighetene.*
3. *Partene forplikter seg til å garantere retten for enhver person som tilhører en nasjonal minoritet til straks å bli underrettet på et språk vedkommende forstår, om grunnene til at vedkommende er pågrepet og om innholdet i og grunnen til en eventuell siktelse mot ham eller henne, og til å forsvare seg på dette språket, om nødvendig med vederlagsfri bistand av en tolk.*

Rådgivende komité's anbefaling med hensyn til bruk av minoritetsspråk i samkvem med forvaltningsmyndigheter:

Pkt. 111. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å undersøke minoritetenes, særlig kvenenes, behov med hensyn til offentlig bruk av deres språk og til i samarbeid med dem å ta de nødvendige skritt både i lovgivningen og i praksis for å dekke disse behovene i samsvar med rammekonvensjonens artikkel 10.

GJENNOMFØRING:

Norge har ratifisert Europarådets pakt om region- eller minoritetsspråk, og leverte i 2008 sin fjerde rapport om oppfylning av pliktene Norge har tatt på seg⁷. Når det gjelder arbeid for å beskytte de nasjonale minoritetsspråkene i Norge – kvensk, romani og romanes – viser vi til rapportene om Minoritetsspråkpakten, overvåkingsorganenes oppfølging av disse rapportene og brev til Europarådet 14. januar 2010 med kommentarer til Ekspertkomiteens rapport hvor blant annet handlingsplanen for samiske språk ble omtalt. Ansvaret for Minoritetsspråkpakten ble i juni 2009 overført fra Kultur- og kirkedepartementet til Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Etter 1. januar ble ansvaret overført videre til FAD, sammen med resten av minoritetsfeltet (se omtalen i forord om overføring av ansvaret for nasjonale minoriteter). Ingen av disse organisatoriske endringene innebærer noen realitetsendring for saksfeltet eller gjennomføringen av Minoritetsspråkpakten i Norge.

Artikkel 11

1. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å bruke sitt etternavn (patronymikon) og fornavn på minoritetsspråket, samt rett til offisiell anerkjennelse av dem, på en måte som er fastsatt i deres rettssystem.*
2. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å fremvise skilt, inskripsjoner og annen informasjon av privat art som er synlig for allmennheten, på sitt minoritetsspråk.*
3. *I områder som tradisjonelt er bebodd av et betydelig antall personer som tilhører en nasjonal minoritet, skal Partene innenfor rammen av sitt rettssystem, herunder avtaler med andre stater der det er aktuelt, og under hensyn til sine særegne forhold, søke å fremvise tradisjonelle stedsnavn, gatenavn og andre topografiske angivelser beregnet på allmennheten, også på minoritetsspråket når det er tilstrekkelig etterspørsel etter slike angivelser.*

Rådgivende komité's anbefaling med hensyn til bruken av minoritetsspråk i personnavn:

Pkt. 117. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å treffe de nødvendige tiltak for å sikre at gjeldende nasjonale lovgivning med hensyn til topografiske angivelser blir rett anvendt på lokalt nivå i samsvar med rammekonvensjonens artikkel 11 nr. 3.

GJENNOMFØRING:

Personnavn - Navneloven

Navneloven (lov 7. juni 2002 nr. 19) § 4 nr. 1 gir stor frihet til å velge navn, men navn som færre enn 200 personer har som etternavn, vil være beskyttet. Det innebærer at man må ha en viss tilknytning for å kunne ta slike beskyttede etternavn (uten samtykke fra de som allerede er bærere av etternavnet).

---

⁷http://www.regjeringen.no/upload/AID/temadokumenter/nasjonale_minoriteter/Minoritetssprakpakta/publikasjoner_nasjmin_minoritetssprakpakta_norges_fjerde_rapp_EN.pdf

Etter navneloven kan personer med samisk bakgrunn eller annen bakgrunn fra en nasjonal minoritet ta et beskyttet navn tilbake til tippoldeforeldrene.

Det slås fast i rundskriv G20/2002 om Lov om personnavn kap. 5.2.2.3 at dersom det er sannsynlig at fornorskningspolitikken var medvirkende til at et navn ikke ble ført videre til den det gjelder, bør vedkommende gis anledning til å gå noe lenger tilbake i slekten enn til tippoldeforeldrene for å hente navnet. I rundskriv G20/2002 om Lov om personnavn side 51 står det at det må vises romslighet i kravene til dokumentasjon for at noen slektninger i rett oppstigende linje har brukt navnet.

Etter samisk navneskikk benyttes besteforeldrenes fornavn – eller også foreldrenes fornavn – med en ending som viser slektskap. Dette tillates etter navneloven § 4 første ledd nr. 2.

Endringene som ble gjort med den nye navneloven, er i tråd med innspill fra Sametinget. Justisdepartementets erfaring er at de nye bestemmelsene fungerer etter hensikten.

Fornyings-, administrasjons og kirke departementet har mottatt informasjon fra nasjonale minoriteters organisasjoner om tilfeller hvor personer var blitt nektet å ta tilbake gamle navn på grunn av at kravene til dokumentasjon ikke ble ansett å være oppfylt. Organisasjonene viste til eksempler på saker hvor representanter tilhørende de nasjonale minoritetene hadde opplevd at det på lokalt nivå ble stilt uforholdsmessig strenge krav til skriftlig dokumentasjon og hvor ikke dokumentasjon fra Sverige og Finland ble godkjent. En mulig tolkning av disse tilbakemeldingene kan være at prinsipper i loven ennå ikke er fullt ut gjennomført lokalt.

Stedsnavn

Endringene i lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn trådte i kraft 1. august 2008. I lovens formålsparagraf (§ 1) kommer det klart frem at loven skal sikre hensynet til samiske og kvenske stedsnavn i samsvar med nasjonalt lovverk og internasjonale avtaler og konvensjoner. Loven fastsetter at det ved fastsettelsen av skrivemåter skal tas utgangspunkt i den lokale talemålsformen av stedsnavnet. I forskriften til loven er det slått fast at det samme gjelder for finske navn, noe som har vært særlig aktuelt i skogsfinske områder. Det vises for øvrig til Norges andre periodiske rapport (2005).

I stedsnavnloven brukes begrepet stedsnavn som en fellesbetegnelse for navn på geografiske lokaliteter av ulike slag (punkt, linjer, områder). Dette kan være for eksempel terrengformasjoner som fjell/vann, kulturformasjoner som gårder/broer/tunneler, administrative områder som kommuner/sogn, samt bygninger og institusjoner. Begrepet (og loven) dekker altså mer enn navn på "steder" slik dette ordet ofte brukes i dagligtalen.

Representanter for flere minoritetsorganisasjoner har i forbindelse med utarbeidelse av rapporten opplyst om de møter motstand i kommunene når det blir fremmet forslag om lokale stedsnavn i tråd med minoritetenes tradisjoner eller på minoritetsspråk. Motstanden kan føre til at saker ikke blir prioritert og behandlet, slik at vedtak ikke blir fattet. Organisasjonene pekte på at for eksempel tradisjonelle møteplasser, vandringsveier og reiseruter bør bli anerkjent og synliggjort, selv om det ikke er tale om stedsnavn i vanlig forstand.

Artikkel 12

1. *Partene skal, der det er aktuelt, treffe tiltak på utdannings- og forskningsområdet for å fremme kunnskap om så vel sine nasjonale minoriteters som majoritetens kultur, historie, språk og religion.*
2. *I denne forbindelse, skal Partene blant annet sørge for tilfredsstillende muligheter for læreropplæring og tilgang til lærebøker, samt lette kontakten mellom elever og lærere fra ulike samfunn.*
3. *Partene forplikter seg til å fremme like muligheter for tilgang til utdanning på alle nivåer for personer som tilhører nasjonale minoriteter.*

Rådgivende komité's anbefaling med hensyn til utdannings situasjonen for barn av rom og romanifolk/tatere:

Pkt. 123. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å videreføre tiltakene som allerede er truffet for å forbedre rom- og taterbarnas integrering og skolesituasjon, og til i samarbeid med dem det gjelder å planlegge og gjennomføre nye tiltak og løsninger for å avhjelpe problemene som fremdeles finnes på dette området.

GJENNOMFØRING:

Innenfor programmet Kulturell verdsetting (KULVER) i Norges forskningsråd har det vært en forskningssatsing som blant annet har tatt for seg romanifolkets kultur og språk og folkets etniske identitet innenfor perioden 1500 - 1850 i Norden.

Kvensk/finsk i barnehager

Kunnskapsdepartementet forvalter tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Barn som tilhører nasjonale minoriteter, omfattes av ordningen. Iflg. rundskriv F-02/2010 har tilskuddet som mål å bidra til at kommunene utformer tiltak for nevnte målgruppe. Kommunene administrerer tilskuddet som tildeles kommunene ut fra antall minoritetsspråklige barn som går i barnehage. Kommunen søker ikke om tilskudd, men tildeles midler beregnet av departementet. Kommunen fordeler så tilskudd på bakgrunn av søknader fra den enkelte barnehageeier og eventuelt andre tjenester. Alle som driver godkjente barnehager kan søke kommune om tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn. Andre tjenester som har til formål å bedre språkforståelsen blant førskolebarn og som ønsker å utvikle tverrfaglige tiltak med barnehagen som en naturlig samarbeidspart, kan også søke kommunen om tilskudd. Kommunen kan altså nytte tilskuddet fleksibelt ut fra lokale variasjoner og behov, under forutsetning av at målsettingen med tilskuddet ligger til grunn for utforming av tilskudd. Tilskuddet følger ikke det enkelte barnet. I tillegg til å utforme tiltak i barnehager, herunder tilbud om tospråklig assistanse, kan tilskuddet nyttes til å styrke informasjon til foreldre, og til ulike språkutviklingstiltak – for eksempel for barn av nasjonale minoriteter.

Departementet har imidlertid ikke oversikt over hvilke språkgrupper som til enhver tid får tilbud om tiltak for å bedre språkforståelsen.

Kunnskapsdepartementet har de siste årene henstilt fylkesmennene om å prioritere midler til utviklingsarbeid i kvenske barnehager. Til nå har det ikke vært aktuelle kvenske barnehager som har søkt om midler under ordningen.

Kvensk/finsk i grunnskolen

Ved innføring av Kunnskapsløftet 2006 ble det utarbeidet nye læreplaner. Som nevnt under art. 6 skal blant annet elevene etter 7. trinn klassetrinn ha kjennskap til de nasjonale minoritetene i Norge.

Fylkesmennene i Troms og Finnmark, som har ansvaret for kvensk/finsk opplæringen, er opptatt av at det utvikles læremidler i kvensk. De har gjennom flere år fått midler til seminarer for lærere og til utvikling av læremidler i kvensk-finsk. En oversikt over tildelte midler til læremidler i kvensk ligger vedlagt, se side 49.

Når det gjelder utvikling av kvenske læremidler, er det behov for bistand fra det kvenske miljøet. I forbindelse med utvikling av læremidler må det kvenske språket bli normert og grammatikken ferdigstilt slik at grunnlaget for å utvikle læremidler er til stede.

Det er blant annet gitt midler til å utvikle kvensk.no, som er et digitalt læreverk for grunnskolen, samt til Aikamatka et digitalt læreverk for elever i videregående opplæring. Ved Høgskolen i Finnmark arbeides det med en oversikt over eksisterende læremidler i/om kvensk knyttet opp mot kompetansemål og trinn.

Opplæring i finsk som andrespråk tilbys elever med kvensk-finsk bakgrunn i Troms og Finnmark. I skoleåret 2009/2010 er det 765 elever i grunnskolen som får slik opplæring. Fylkesmannen i Finnmark melder at i skoleåret 2009/2010 er det 545 elever i Finnmark som har finsk som andrespråk. Av disse får 40 elever opplæring i kvensk; de øvrige i finsk. Fylkesmannen i Troms melder at der er det ingen i kommunene som ønsker opplæring i kvensk.

Det har de siste årene vært en stadig nedgang i antall grunnskoleelever som får opplæring i kvensk/finsk som andrespråk. Særlig mange er det som velger bort kvensk/finsk ved overgangen 5. til 6. trinn.

I strategisk plan 2009/10 – Finsk som andrespråk for fylkesmennene i Troms og Finnmark heter det at: *”En årsak kan være at kravene til elevene fra og med disse trinnene og videre på ungdomstrinnet blir større. Finsk er et eksamensfag, og et ekstra språkfag forutsetter stor egeninnsats og motivasjon. En annen årsak kan være at resultatet av manglende læremidler gjør at faget oppleves mindre interessant når elevene blir eldre. Tilbakemeldinger fra elever tyder også på at de opplever lite faglig progresjon utover i skoleløpet.”*

Flere av de nasjonale minoriteters organisasjoner uttrykker bekymring for at få elever velger faget på høyere klassetrinn og at knapphet på lærekrefter vanskeliggjør gjennomføring av undervisningen.

Tabellen under viser oversikt over elever i Finnmark som får opplæring i finsk/kvensk i grunnskolen

Kommuner	Finsk	Kvensk	Sum antall elever
Alta	62		62
Båtsfjord	53		53
Gamvik	2		2
Hammerfest	0		0
Hasvik	2		2
Karasjok	19		19
Kautokeino	12		12
Kvalsund	5		5
Lebesby	24		24
Porsanger	16	40	56
Sør-Varanger	90		90
Tana	58		58
Vadsø	152		152
Vardø	10		10
	505	40	545

Se for øvrig vedlagt tabell med GSI- tall over grunnskoleelever i Finnmark som får finskopplæring, vedlegg side 51.

Kvensk/finsk i videregående opplæring

I videregående opplæring er det skoleåret 2009/2010 21 elever med finsk som andrespråk. (Se ytterligere omtale i vedlegg, side 46).

Regionalt nivå ved fylkesmennene vil blant annet satse på samarbeid over landegrensene, informasjon og veiledning, læremidler og kompetanseutvikling for å motivere til opplæring i finsk som andrespråk.

Rom og romanifolket/tatere

Barn av rom og romanifolket/tatere bruker barnehage i mindre grad enn majoritetsbefolkningen. For å gi alle like muligheter er myndighetene opptatt av å tilrettelegge barnehagetilbudet slik at også foreldre fra nasjonale minoriteter i større grad skal se barnehagen som et viktig tilbud – ikke minst med hensyn til integrering og språkutvikling.

I Handlingsplan for å bedre levekårene for rom i Oslo har Kunnskapsdepartementet blant annet følgende tiltak på barnehageområdet:

1. Tilrettelegge for tilbud om barnepass i tilknytning til voksenopplæringstilbudet for unge voksen rom i Oslo.

2. Rekruttering av rombarn til barnehagen.

Tiltakene vil bli fulgt opp via Fylkesmannen i Oslo og Akershus, i samarbeid med Oslo kommune.

Det har lenge vært en utfordring å få romelever til å møte på skolen og å redusere deres fravær fra grunnskolen. Oslo kommune og Kunnskapsdepartementet har drøftet tiltak og utfordringer med tanke på bedre tilrettelegging av tilbudene. Som en oppfølging av Handlingsplan for å bedre levekårene for rom i Oslo har Kunnskapsdepartementet satt i gang et arbeid for nærmere å avklare forholdet mellom norsk og internasjonal rett på opplæringsområdet.

Prosjektet ”Romanifolket/tater – fra barn til voksen” ble avsluttet høsten 2009. Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet, Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet har i perioden 2004 – 2009 gitt støtte til prosjektet, som har vært drevet av Dronning Mauds Minnes Høgskole og Høgskolen i Sør-Trøndelag. Erfaringene fra prosjektet er positive både med tanke på bedre tilrettelegging av skoletilbud for barna i reiseperioder og fordi kunnskap om tater og deres kultur har økt blant elever og foreldre som har vært involvert i prosjektet. Gjennom de fem årene prosjektet har vart, er det lagt betydelig vekt på å opparbeide tillit mellom partene. Det har derfor vært satset på utstrakt informasjon og veiledning til barnehager og skoler. Myndighetene er innstilt på at erfaringene videreføres i en mer permanent form, se ytterligere omtale under artikkel 15.

Undervisningskompetanse i faget kvensk

Universitetet i Tromsø tilbyr emner i kvensk tilsvarende totalt 90 studiepoeng (studiepoeng = de europeiske ECTS-credits). I tillegg tilbyr Universitetet i Tromsø både bachelorgrad og mastergrad i finsk litteratur samt mastergrad i finsk språk. Mastergrad i finsk kan også tas med Praktisk pedagogisk utdanning (PPU) slik at man får undervisningskompetanse i skolen.

Antall eksamener etter 1-, 2 - og 3- årige studier m.v. på universitetet, kan ikke hentes ut fra databasen, men statistikk fra Universitetet i Tromsø over avlagte eksamener i de kvenske emnene de tilbyr ligger vedlagt, se side 47 flg.

Artikkel 13

1. *Innenfor rammen av sitt utdanningssystem skal Partene anerkjenne at personer som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å opprette og drive sine egne private utdannings- og opplæringsinstitusjoner.*
2. *Utøvelsen av denne rettigheten skal ikke medføre noen økonomisk forpliktelse for Partene.*

Rådgivende komité's anbefaling:

129. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å opprettholde og videreutvikle initiativene de har tatt for å styrke gjensidig forståelse og tverrkulturell utveksling gjennom utdanning. Det er i denne forbindelse viktig å ta tilbørlig hensyn til visse gruppers situasjon, skepsis og særlige behov, blant annet romanifolkets/taternes, og systematisk trekke deres representanter inn i beslutningsprosessen. Det bør videre rettes særlig oppmerksomhet mot betydningen

av å bevisstgjøre lærerne som arbeider i flerkulturelle miljøer, og gi dem spesialopplæring.

GJENNOMFØRING:

Kunnskapsdepartementet har ikke mottatt noen henvendelser fra personer fra nasjonale minoriteter som ønsker å opprette eller drive private utdannings- og opplæringsinstitusjoner. Det er ikke noen forbud mot å opprette og drive private utdannings- og opplæringsinstitusjoner. Det er imidlertid et regelverk for økonomisk støtte til drift av utdannings- og opplæringsinstitusjoner.

Staten gir i dag følgende tilskudd til barnehager:

- Investeringsstilskudd til nye barnehageplasser (Rundskriv F-04/2010)
- Tilskudd til etablering av faste barnehageplasser i midlertidige lokaler (F-03/2010)
- Statstilskudd til drift av barnehager (F-02/2010)

Det er ulike vilkår for de forskjellige tilskuddene, men barnehagen må uansett være godkjent av kommunen etter en vurdering av barnehagens egnethet i forhold til formål og innhold, barnehageloven § 10, jf. §§ 1 og 2. Barnehageeier må søke om tilskudd gjennom kommunen og det er fylkesmannen i det enkelte fylket som fatter vedtak om tildeling av tilskudd. Departementet er klageinstans.

Artikkel 14

1. *Partene forplikter seg til å anerkjenne at enhver person som tilhører en nasjonal minoritet, har rett til å lære sitt minoritetsspråk.*
2. *I områder som tradisjonelt eller i betydelig antall er bebodd av personer som tilhører nasjonale minoriteter, skal Partene, dersom det er tilstrekkelig etterspørsel, så langt som mulig og innenfor rammen av sitt utdanningssystem, søke å sikre at personer som tilhører disse minoritetene, har tilfredsstillende muligheter for å lære minoritetsspråket eller motta undervisning på dette språket.*
3. *Paragraf 2 i denne artikkel skal gjennomføres uten at læring av eller undervisning på det offisielle språket derved berøres.*

Rådgivende komité's anbefalinger vedrørende undervisning i og på minoritetsspråk:

135. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til, i samarbeid med representanter for kvenene, å gjøre en mer besluttsom innsats for å følge opp initiativene som er tatt, tilføre dem tilstrekkelige ressurser og bringe dem et skritt videre, slik at det så snart som mulig blir lagt til rette for fullverdig opplæring i kvensk.

136. Likeledes oppfordres myndighetene til å undersøke nåværende behov for og etterspørsel etter opplæring i og på minoritetsspråk og å sikre at Norge har et hensiktsmessig rettslig grunnlag for å imøtekomme eventuelle etterspørseler på dette området der vilkårene fastsatt i rammekonvensjonens artikkel 14 nr. 3 er oppfylt.

GJENNOMFØRING:

Særskilt språkopplæring

I Norges andre periodiske rapport ble det vist til rettighetene til særskilt språkopplæring for elever fra språklige minoriteter i grunnskolen, jf. opplæringsloven § 2-8. Tilsvarende rettigheter er nå iverksatt for elever fra språklige minoriteter i videregående opplæring, jf. opplæringsloven § 3-12. Bestemmelsene slår fast at elever med et annet morsmål enn norsk og samisk har rett til særskilt norskopplæring til de har tilstrekkelige ferdigheter i norsk, til å følge den vanlige opplæringen i skolen. Elever som har så dårlige norskferdigheter at de ikke kan følge undervisningen når denne blir gitt på norsk, vil i tillegg ha rett til morsmålsopplæring, tospråklige fagopplæring eller begge deler i en overgangsperiode.

Det har i liten grad blitt gitt opplæring i de nasjonale minoritetenes språk i samsvar med § 2-8. Etter det Kunnskapsdepartementet er kjent med, har det ikke vært søkt om opplæring etter § 3-12 i opplæringsloven for noen av de nasjonale minoritetene.

Språkopplæring for romanifolket/taterne

I skoleåret 2009-2010 får tre elever opplæring i romani som morsmål, mens en elev får tospråklig fagopplæring der romani benyttes.

Artikkel 15

Partene skal skape de forutsetninger som er nødvendige for at personer som tilhører nasjonale minoriteter, sikres effektiv deltakelse i det kulturelle, sosiale og økonomiske liv og i offentlige anliggender, særlig de som berører dem.

Rådgivende komités anbefalinger vedrørende effektiv deltakelse i beslutningsprosesser av personer som tilhører nasjonale minoriteter:

146. Med hensyn til gjeldende ordninger for samråd med minoritetene og deres medvirkning ved beslutninger som berører dem, oppfordrer Den rådgivende komité myndighetene til i samarbeid med representantene for de nasjonale minoritetene å finne ut hvordan ordningene kan styrkes på rettslig nivå og gjøres mer effektive i praksis. Særlig bør minoritetens medvirkning gjøre det mulig å sikre at tiltak som treffes i henhold til rammekonvensjonen, faktisk blir gjennomført på lokalt og regionalt nivå, og at den faktiske deltakelsen av personer som tilhører nasjonale minoriteter, i det sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske liv blir bedre.

147. Myndighetene bør sørge for at finnmarksloven anvendes på en hensiktsmessig måte i forhold til alle berørte personer, og bør i denne sammenheng ta hensyn til kvenenes situasjon og den uro som de har uttrykt.

148. Myndighetene bør øke innsatsen for å fremme deltakelse av personer som tilhører nasjonale minoriteter, i valgte og oppnevnte offentlige organer både på sentralt og lokalt nivå. I tillegg bør myndighetene jevnlig følge opp situasjonen på dette området.

GJENNOMFØRING:

Det vises til *Del I Tiltak nasjonalt for å følge opp resultatene fra andre overvåkingssyklus, pkt. c, Oppfølgingsaktiviteter på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå* (side 8).

Vedr. pkt. 147: Finnmarksloven er etnisk nøytral på den måten at den enkeltes rettsstilling ikke er avhengig av om man er same, nordmann, kven eller tilhører en annen befolkningsgruppe.

Et viktig element i finnmarksloven er etableringen av Finnmarkseiendommen. Ved ikrafttredelsen av loven ble all tidligere statsgrunn i Finnmark overført til lokalt eierskap gjennom Finnmarkseiendommen. Samtidig stadfester loven at alle innbyggerne i fylket har rett til å utnytte naturressurser på Finnmarkseiendommens grunn.

Et annet viktig element i loven er kartlegging og anerkjennelse av eksisterende rettigheter. Loven etablerer en kommisjon, Finnmarkskommisjonen, som skal ta stilling til krav om rettigheter til land- og vannområder uavhengig av etnisk tilhørighet.

Vedr. pkt. 146 og 148:

Dialog med representanter for de nasjonale minoriteter står sentralt i politikk og tiltak. Kvalifisering av nasjonale minoriteters organisasjoner som dialogpartnere prioriteres av myndighetene. Det vises til omtale under Del I, pkt. a. Flere av organisasjonene har på denne måten blitt styrket i sin rolle som samhandlingspartner i kontakten med myndighetene.

Organisasjonene har blant annet blitt involvert i arbeidet med utvikling av politikk og tiltak gjennom Kontaktforum mellom de nasjonale minoritetsorganisasjonene og sentrale myndigheter, Stiftelsen Romanifolkets/taternes kulturfond, evalueringen av organisasjonsstøtten, det nye utvalget som skal se på gjennomføringen av norsk politikk overfor romanifolket/taterne frem til i dag og det nye samrådet med rom. Tillitskapende virksomhet har vært prioritert og vil bli videreført.

I det nye samrådet med rom vil de forskjellige fagdepartementene trekkes inn etter behov i likhet med praksis i Kontaktforum.

I tillegg til møtene i Kontaktforumet har myndighetene et eget ansvar for å føre dialog med og trekke de nasjonale minoriteter inn i arbeidet med saker som angår dem. Dette praktiseres forskjellig og det er fortsatt behov for å gjøre både sentrale og lokale myndigheter oppmerksom på dette ansvaret. Det har i flere tilfeller vært samordnende departement som har formidlet kontakten mellom de nasjonale minoritetene og de aktuelle myndighetene etter anmodning fra de nasjonale minoritetene. Etter hvert har fagmyndighetene selv overtatt den direkte kontakten med de nasjonale minoritetene.

Flere av de nasjonale minoriteters organisasjoner har gitt uttrykk for at departementene i enda større grad bør trekke inn og legge til rette for at de nasjonale minoritetene skal kunne delta i politikktutviklingen.

Øvrige fagdepartementers samarbeid med de nasjonale minoritetene:

Involvering av frivillige organisasjoner mv.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har i forbindelse med arbeidet med handlingsplanen for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering hatt møter med og/eller fått innspill til innretninger og tiltak i planen fra: Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene, Likestillings- og diskrimineringsombudet, Sametinget, Kontaktforum mellom nasjonale minoriteter og sentrale myndigheter, en rekke frivillige organisasjoner som jobber mot diskriminering av personer med minoritetsbakgrunn, hovedorganisasjonene i arbeidslivet, Oslo kommune, ulike aktører på boligmarkedet og forskere på ulike fagområder.

Frivillige organisasjoner som jobber for å bekjempe og forebygge etnisk diskriminering er invitert til å delta i en referansegruppe for oppfølging av planen. Handlingsplanen ble blant annet presentert på møte i Kontaktforum mellom nasjonale minoriteter og sentrale myndigheter høsten 2009. De nasjonale minoriteters organisasjoner er invitert til å utpeke en representant fra hver av de nasjonale minoritetsgruppene i Norge (jøder, kvener, rom (sigøynere), romanifolket/tatere og skogfinner) til å delta i referansegruppen for oppfølging av planen.

Språkmeldingen

Regjeringen la i 2008 fram en stortingsmelding om språk i Norge, St.meld. nr. 35 (2007-2008), Mål og mening – Ein heilskapeleg norsk språkpolitikk.

Hovedfokus i meldingen er norsk språk og det norske språkets posisjon som fullverdig og samfunnsbærende språk i Norge, men den tar også opp spørsmål som gjelder urfolksspråk og ulike minoritetsspråk, både samiske språk, språkene til de nasjonale minoritetene, tegnspråk og andre minoritetsspråk i Norge. I meldingen presenteres blant annet status for språkene, Europarådets merknader til Norges oppfyllelse av Minoritetsspråkpakten, og det blir drøftet tiltak for å styrke og verne de ulike språkene.

I forbindelse med arbeidet med språkmeldingen ble ulike representanter for de nasjonale minoritetene i Norge i 2006 invitert til å møte departementet og drøfte aktuelle problemstillinger. Departementet mottok i denne sammenheng flere innspill til meldingen.

Kulturlova

Lov om offentlege styresmaktens ansvar for kulturverksemd, kulturlova, trådte i kraft 1. august 2007. Lovens formål er ”å fastleggja offentlege styresmaktens ansvar for å fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleva eit mangfald av kulturuttrykk”.

Under kulturloven § 3, statens oppgaver, heter det i andre ledd at ”Staten skal utforma verkemiddel og gjennomføra tiltak for å fremja og verna eit mangfald av kulturuttrykk i samsvar med internasjonale rettar og plikter.” I forarbeidene til loven pekes det på at man her referer til de folkerettslige retter og plikter Norge er bundet av, og at Rammekonvensjonen om vern av nasjonale minoriteter er en sentral konvensjon i den forbindelse.

Utkast til loven ble sendt på høring i november 2006, og blant høringsinstansene var blant annet ulike interesseorganisasjoner med tilknytning til nasjonale minoriteter.

På møtet i Kontaktforum mellom myndighetene og de nasjonale myndigheters organisasjoner høsten 2009 informerte Utenriksdepartementet om det nyetablerte Forum for minoriteter i tilknytning til Menneskerettighetsrådet i Geneve, som ble arrangert for andre gang i november 2009. Norske myndigheter gav uttrykk for at deltakelse fra norske minoriteter ønskes velkommen.

I forbindelse med forberedelsesarbeidet til den første høringen av Norges Universal Periodic Review (UPR) i FNs menneskerettighetsråd i Geneve i desember 2009 benyttet Norske kveners forbund (NKF) anledningen til å gi kommentarer.

Prosjektet "Romanifolket/tater – fra barn til voksen"

Prosjektet "Romanifolket/tater – fra barn til voksen" ble avsluttet med en konferanse i 2009. Erfaringene fra prosjektet er gode både når det gjelder barnehage- og kulturdelen og skoledelen, og Kunnskapsdepartementet har funnet det ønskelig å videreføre oppgavene som mer permanent ordning.

Dronning Mauds Minne høyskole (DMMH), Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST) og Taternes landsforening (TL) skal i samråd med Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) utarbeide en plan for videreføring av arbeidet. Første del i arbeidet med videreføring av prosjektet bør kunne defineres som en etableringsfase. Det ses som viktig at organiseringen av arbeidet skjer slik at det etableres en god samarbeidsmodell mellom alle parter. Ressursrammen for videreføringen er ikke endelig gitt. Som ledd i planleggingsarbeidet skal en vurdere behovet for nettbaserte tjenester – spesielt rettet mot lærere, og vektlegge videreutvikling av modellen for fjernundervisning. I planleggingsarbeidet skal NAFO, DMMH, HiST og TL vurdere på hvilken måte andre organisasjoner/foreninger som representerer romanifolket/taterne kan trekkes med i arbeidet fremover.

Artikkel 18

- 1. Partene skal, der det er nødvendig, søke å inngå bilaterale og multilaterale avtaler med andre stater, særlig nabostater, for å sikre beskyttelsen av personer som tilhører de berørte nasjonale minoriteter.*
- 2. Der det er relevant, skal Partene treffe tiltak for å oppmuntre til samarbeid over grensene.*

Rådgivende komité's anbefaling vedr bilateralt og regionalt samarbeid i minoritetsrelaterte saker:

152. Den rådgivende komité oppfordrer myndighetene til å videreføre og utvikle det regionale samarbeidet om beskyttelse av nasjonale minoriteter og til å trekke minoritetenes representanter helt og fullt inn i virksomhet som organiseres i denne forbindelse. Myndighetene oppfordres likeledes til å ta behørig hensyn til nasjonale minoriteters behov når de yter støtte til bilaterale og regionale samarbeidsprosjekter.

GJENNOMFØRING:

Nordisk arbeidsgruppe for nasjonale minoriteter ble opprettet i Oslo i 2004. I arbeidsgruppen som møtes årlig inngår Sverige, Finland og Norge, med Danmark som observatør. Arbeidsgruppen består av representanter for de departementene i de respektive landene som har ansvar for rapportering på Rammekonvensjonen og Minoritetspråkpakten. Arbeidsgruppens formål er erfaringsutveksling på myndighetsnivå om politikk, tiltak og ”good practice”.

VEDLEGG

Oversikt over støtte til nasjonal minoritetskultur

Oversikten omfatter både tiltak der nasjonale minoriteter styrer prosjektet og tiltak som er i regi av andre.

ABM-utvikling har gitt tilskudd til ulike museer, og har støttet ulike prosjekter med relevans for romanifolkets/taternes kultur.

- 2009: Glomdalsmuseet: Romanifolkets / taternes kulturminner. Dokumentasjonsprosjekt – kr 200 000.
- Haugalandmuseene: Formidling av de båtreisendes kultur og historie. Formidlingsprosjekt – kr 50 000.
- Haugalandmuseene: Fra havn til havn - til sjøs med romanifolket. Dokumentasjonsprosjekt – kr 100 000.
- 2008: Haugalandmuseene: Formidling av de båtreisendes kultur og historie. Formidlings- og dokumentasjonsprosjekt. Flerårig – kr 200 000.
- 2006: Karmsund folkemuseum: Båtreisende på Vestlandet / Romanifolket. Dokumentasjonsprosjekt. Flerårig – kr 500 000.

ABM-utvikling har gitt tilskudd til ulike museer, og har støttet en rekke prosjekter med relevans for kvensk kultur.

- 2010: Varanger museum: Kvenske navn på nett og kart (2-årig prosjekt, fikk også støtte i 2009). Dokumentasjons- og formidlingsprosjekt – kr 100 000.
- 2009: Landslaget for lokal- og privatarkiv: Minoriteter i offentlige arkiver – en undersøkelse. Forskningsprosjekt (kvener og samer) – kr 500 000.
- 2008: Kvensk institutt: Sikring av språkhistorisk materiale – kr 50 000.
- Landslaget for lokal- og privatarkiv / LLP: Minoriteter i offentlige arkiver – en undersøkelse. Forskningsprosjekt. Flerårig – kr 400 000.
- 2007: Landslaget for lokal- og privatarkiv: Minoriteter i offentlige arkiv. Forskningsprosjekt. Flerårig – kr 500 000.
- Nordnorsk fartøyvernsenter og Indre Sør-Troms museum: Havets helter på samisk, kvensk og norsk. Dokumentasjonsprosjekt – kr 120 000.
- Nord-Troms Museum: Kvenen i arkiv, bibliotek og museum. Seminar - kr 50 000.
- Sør-Varanger Museum: Bugøynes fiskevær og ”krabbehovedstad”. Dokumentasjonsprosjekt – kr 40 000.
- Kvensk Institutt/Kainun Instituti: Viskutteleminen – en lydutstilling om det tause folket – formidling av kvensk historie ved bruk av lyd – kr 150 000.

ABM-utvikling og Norsk kulturråd har gitt tilskudd til ulike museer, og har støttet flere prosjekter med relevans for jødisk kultur.

- 2009: Jødisk Museum i Oslo: Engangstilskudd til dokumentasjon ved Jødisk museum – kr 300 000.

- 2008: Jødisk Museum i Oslo: ”Å være jøde i Norge - er det et problem?” Seminarer, film – kr 125 000.
- Jødisk Museum i Trondheim: Kortfilm om den jødiske piken Cissi Klein – kr 100 000.
- 2007: Holocaustsenteret: Nettbasert kunnskapsbase om folkemord og minoriteter. Formidlingsprosjekt – kr 100 000.

ABM-utvikling har videre støttet ulike prosjekter på museumsfeltet som inkluderer nasjonale minoriteter.

- 2010: Haugalandmuseene: Norges riksmonument mot 2014. Forprosjekt. Dokumentasjon og formidling – kr 100 000.
- Oslo museum: Mangfold i museene (tidligere kalt Minoritetsrekruttering til museene) – kr 600 000. Flerårig rekrutteringsprosjekt. Nettverket for minoriteter og kulturelt mangfold.
- Oslo museum: Spor på stedet. Formidlingsprosjekt – kr 300 000.
- 2009: Oslo museum: Minoritetsrekruttering til museene – kr 400 000.
- 2008: Oslo museum avd. IKM: Mangfoldsnettverket i mangfoldsåret. Forprosjekt til rekrutteringsprosjektet – kr 500 000.

Andre formål

Det gis økonomisk støtte til ulike minoritetsrelaterte tiltak på det øvrige kulturfeltet fra Norsk kulturråd.

- 2009: Foreningen Børselv: Kippari-festivalen 2009 – kr 80 000.
- Lowri Rees: Dokumentarfilmen Romfolk og utdanning – kr 150 000.
- Siivet Grenseløse bilder: Fem på tolv – videodokumentasjon av de siste bærere av opprinnelig kvensk kultur – kr 150 000.
- 2008/2009: Nordreisa kommune: Kvenkulturfestivalen Baaski – kr. 155 000.
- 2008: Riddu Riđđu internasjonal urfolksfestival: Nisga’a Longhouse – kunstneriske aktiviteter/samling av arkitektur og boformer blant nordlige urfolk – kr 200 000.
- Siivet – Grenseløse bilder: Dokumentarfilm om den kvenske forfatteren Alf Nilsen-Børsskog – kr 150 000.
- Siivet – Grenseløse bilder: Sanat/Ord – kvensk danseforestilling – kr. 200 000.
- Norske Kveners Forbund: Informasjonsmaterieell – kvensk historie og kultur – kr 75 000.
- 2007: Faction film: Dokumentarfilmen Blod & ære – en film om en moderne taterfamilie – kr 225 000.
- Bernt Eide: Nasjonens barn (taterne) – dokumentasjon – kr 100 000.
- Bernt Eide: Nasjonens barn – Rådhusgalleriet 5.-27. mai 2008 – utstilling – kr 130 000.
- Hedmark fylkeskommune: Dokumentasjon av skogfinsk bebyggelse – kr 200 000.
- 2005-2008: Høyskolen Dronning Mauds Minne: Romanifolkets fortellinger – kr 500 000.

Oversikt over de nasjonale minoriteters organisasjoner som har deltatt i arbeidet med Norges rapportering på Rammekonvensjonen

Romanifolket/taterne:

Taternes landsforening
Landsorganisasjonen for romanifolket
Romanifolkets kystkultur

Jøder:

Det Mosaiske Trossamfund

Kvener:

Norske kveners forbund/ Ruijan Kveeniliitto
Kvenlandsforbundet
Norsk-finsk forbund/Norjalais-Suomalainen Liitto

Skogfinner:

Skogfinske interesser i Norge

Rom (sigøynere):

Den Norske Romforening
Romani Kultura
International Romani Unions representative in Norway
Norsk Rom-befolkning

Statistikk finskopplæring – omtale av finskopplæring i videregående

Utdanningsdirektoratet arbeider med å utvikle eksamensoppgaver i finsk som andrespråk som skal ta hensyn til at elever i følge læreplanen skal kunne kommunisere (ved skriftlig eksamen vil det si lese og skrive) på finsk *eller* kvensk. Dette innebærer *ikke* at det utarbeides egne eksamensoppgaver i/på kvensk, men at eksamensoppgavene i finsk som andrespråk har som mål at elever både skal kunne vise forståelse og skrive på enten finsk eller kvensk ut fra opplæringen de har fått. Elever skal få tekster på begge språk og kunne skrive på det språket de ønsker. Det er utfordrende å utarbeide eksamensoppgaver som tilfredsstillende disse behovene. Utdanningsdirektoratet har derfor etablert samarbeid med Kvensk institutt og Kvensk språkråd for å få hjelp til å utforme eksamenstekster på kvensk etter den til en hver tid gjeldende norm. Utdanningsdirektoratet har våren 2010 sendt ut eksempeloppgaver for finsk som andrespråk etter 10. trinn og etter VG3 og bedt om tilbakemeldinger på disse fra lærere som underviser i finsk og/eller kvensk. Fylkesmannen i Troms deltar i dette arbeidet.

Tall for påmeldinger i finsk som andrespråk etter Læreplan Kunnskapsløftet 06 er hentet fra Prøveadministrasjonssystemet (PAS), et innregistreringssystem for eksamener, nasjonale prøver og kartleggingsprøver for grunnskolen og videregående opplæring. Finsk som andrespråk er trekkfag for elever. Når det gjelder eksamen etter "læreplan i finsk som andrespråk" så kan eleven selv velge om han/hun svarer på finsk eller kvensk. Læreplanen har mange kompetansemål som sier "på finsk eller kvensk", men hittil har ingen valgt å svare på kvensk.

Våren 2009: påmeldt 4 kandidater - alle gjennomførte eksamen
Høsten 2009: påmeldt 3 kandidater - alle gjennomførte eksamen

Våren 2010 - påmeldt 3 kandidater.

Fra og med våren 2011 regner en med å ha eksamensoppgaver med både kvenske og finske tekster på plass.

Når det gjelder hvorvidt elever til nå har valgt å svare på kvensk eller ikke til eksamen, finnes ingen reell kunnskap om dette.

Undervisning i kvensk ved Universitetet i Tromsø

Universitetet i Tromsø har ingen som er ansatt med kompetanse i kvensk i utgangspunktet eller med særskilt plikt til å undervise i kvensk, og har heller ingen faste studietilbud i kvensk. Undervisning i kvensk gis av ansatte med bakgrunn i finsk språk- og litteraturvitenskap som gjennom egen forskning og på annen måte har satt seg inn i kvensk språk, kultur og litteratur. De undervisningstilbudene som har vært gitt i kvensk, har vært organisert og godkjent fra gang til gang når det har vært aktuelt å tilby slik undervisning.

Det første undervisningstilbudet i kvensk var et semesteremne på 10 vekttall som blei gitt som distansestudium på deltid høsten 1998 og våren 1999. I prinsippet var dette godkjent som et fast tilbud, men det blei bare gitt én gang. Så lenge i ettertid er det vanskelig å finne ut hvor mange studenter som tok dette studiet.

Det har siden blitt utvikla et tilbud på 90 studiepoeng i kvensk tilsvarende en fordypning i en bachelorgrad. Studiet har vært definert som et etter- og videreutdanningstilbud (med 6000-kode), men har kunnet inngå i en bachelorgrad. Studentene tar seks av sju emner (valg mellom prosjektarbeid i språk og i kultur) på begynnernivå (tilsvarende 1000-nivå) og tre emner på fordypningsnivå (tilsvarende 2000-nivå). Alle emner er på 10 studiepoeng. Tilbudet er lagt opp som et fremmedspråkstudium der det ikke forutsettes forkunnskaper i kvensk. Undervisninga gis på deltid over fem semester dels via nettet og dels på konsentrerte samlinger.

Første omgang med et slikt "bachelorgradstilbud" i kvensk starta våren 2006 og blei fullført våren 2008. Studiet hadde – særlig i starten – god oppslutning, slik denne oversikten viser:

Våren 2006 ("1000"-nivå):

KVE-6010 Kvensk språk I (31 studenter tok eksamen)

KVE-6110 Kvensk kultur og litteratur (23 studenter tok eksamen)

Høsten 2006 ("1000"-nivå):

KVE-6020 Kvensk språk II (24 studenter tok eksamen)

KVE-6120 Fordypning i kvensk kultur og litteratur (16 studenter tok eksamen)

Våren 2007 ("1000"-nivå):

KVE-6030 Kvensk språk III (22 studenter tok eksamen)

KVE-6031 Språklig prosjektarbeid i kvensk (3 studenter tok eksamen)
KVE-6130 Prosjektarbeid i kvensk kultur (13 studenter tok eksamen)
(Studentene valgte språk (KVE-6031) eller kultur (KVE-6130).)

I alt på "1000"-nivå:

132 beståtte eksamener à 10 studiepoeng = 1320 studiepoeng,
tilsvarende 22 fulltidsstudenter (som hver tar 60 studiepoeng)

Høsten 2007 ("2000"-nivå):

KVE-6040 Variasjon i kvensk (7 studenter tok eksamen)
KVE-6140 Prosjektarbeid i kulturmøter (5 studenter tok eksamen)

Våren 2008 ("2000"-nivå):

KVE-6050 Språklig prosjektarbeid II i kvensk (3 studenter tok eksamen)

I alt på "2000"-nivå:

15 beståtte eksamener à 10 studiepoeng = 150 studiepoeng,
tilsvarende 5 fulltidsstudenter (som hver tar 30 studiepoeng)

Andre omgang med dette "bachelorgradstilbudet" i kvensk starta høsten 2008 og skal fullføres høsten 2010, og studiet har nå langt mindre oppslutning:

Høsten 2008 ("1000"-nivå):

KVE-6010 Kvensk språk I (7 studenter tok eksamen)
KVE-6110 Kvensk kultur og litteratur (4 studenter tok eksamen)

Våren 2009 ("1000"-nivå):

KVE-6020 Kvensk språk II (5 studenter tok eksamen)
KVE-6120 Fordypning i kvensk kultur og litteratur (5 studenter tok eksamen)

Høsten 2009 ("1000"-nivå):

KVE-6030 Kvensk språk III (4 studenter tok eksamen)
KVE-6031 Språklig prosjektarbeid i kvensk (2 studenter tok eksamen)
KVE-6130 Prosjektarbeid i kvensk kultur (1 student tok eksamen)
(Studentene valgte språk (KVE-6031) eller kultur (KVE-6130).)

I alt på "1000"-nivå:

28 beståtte eksamener à 10 studiepoeng = 280 studiepoeng,
tilsvarende 4,7 fulltidsstudenter (som hver tar 60 studiepoeng)

Våren 2010 ("2000"-nivå):

KVE-6040 Variasjon i kvensk (4 studenter registrert)
KVE-6140 Prosjektarbeid i kulturmøter (2 studenter registrert)

Høsten 2010 ("2000"-nivå):

KVE-6050 Språklig prosjektarbeid II i kvensk

Etter tildeling av midler til nye studieplasser våren 2009 blei det høsten 2009 utarbeidd et nytt etter- og videreutdanningskurs i kvensk språkkunnskap på 15 studiepoeng. Parallelt med dette utarbeidde Høgskolen i Finnmark et tilsvarende kurs

i kvensk kultur- og litteraturkunnskap. Begge kursa er lagt opp som deltidsstudier over to semester med undervisning på samlinger og med nettstøtte mellom samlingene. Universitetet og høgskolen står ansvarlig for hvert sitt emne i dette tilbudet, men de to kursa lyses ut samla og har undervisning lagt til felles samlinger i Alta.

På bakgrunn av det låge deltakerantallet på det pågående "bachelorgradsstudiet", som ikke forutsatte forkunnskaper i kvensk, så vi det som lite formålstjenlig å tilby et nytt innføringskurs av samme type så kort tid etter oppstart av det forrige. De nye tilbuda som universitetet og høgskolen har laga, forutsetter utdanning på minimum 60 studiepoeng i finsk eller realkompetanse i finsk eller kvensk og er særlig retta mot lærere, førskolelærere og andre med relevant yrkeskompetanse.

Disse kursa skulle etter planen gått våren og høsten 2010, men da søknadsfristen gikk ut høsten 2009, hadde det bare meldt seg fem søkere, og heller ikke alle disse blei vurdert som aktuelle. Kursa er derfor utsatt til studieåret 2010–2011 med ny søknadsfrist våren 2010. Fra universitetets side er vi innstilt på å gjennomføre dette tilbudet sjøl om det også denne gangen skulle bli få studenter.

Med tanke på et framtidig studietilbud i kvensk ser vi tre utfordringer:

- For det første er det snakk om ei lita målgruppe slik at en nok må regne med låge studenttall, og at kursa ikke kan sies å bære seg økonomisk innafor en resultatbasert finansieringsmodell. Når det første "bachelorgradstilbudet" hadde så stor oppslutning, var det trulig som ved andre nye utdanningstilbud et oppsamla behov som blei dekt.
- For det andre er det ei utfordring å få utvikla læremidler til undervisninga i kvensk siden det er et nytt språk som både er lite utforska og har kort historie som skriftspråk. Det blei lagt ned mye arbeid fra lærernes side med å utvikle læremidler til det første "bachelorgradstilbudet", men det trengs fortsatt ressurser til slikt arbeid.
- For det tredje er det svært begrensa tilgang på kompetente lærere til studietilbud i kvensk, og dette kan bli forverra framover ettersom alle de ansatte i finsk språkvitenskap ved universitetet, som er blant dem med mest kompetanse i kvensk, nærmer seg pensjonsalderen. For å bøte noe på dette er universitetet i ferd med å lyse ut ei stipendiatstilling i kvensk språkvitenskap.

Endre Mørck, instituttleder, Institutt for språkvitenskap

Oversikt over tildelte midler til læremidler i kvensk

2005

Tilskuddsmottaker	Prosjekt	Tildelt (i kroner)
Idut AS	DVD: Slik lager vi...	60 000
Nordreisa kommune	Livet ved elva...	50 000
Vadsø kommune, V. Jakobselv skole	Om planter i Varanger	50 000
Ruija forlag AS	Ide og ressursbok for	180 000

	opplæring i kvensk	
Høgskolen i Finnmark v/V.Pyykkö	Kvenske fortellinger fra gamle dager	60 000
Storfjord kommune, Skibotn skole	Med landsdelen som læremiddel – trestammers møte	20 000
Norske Kveners Forbund	Kvensk språkreir ved barnehagen i Børselv	25 000

2006

Tilskuddsmottaker	Prosjekt	Tildelt
Nordreisa kommune	Kvenske ord/uttr. knyttet til temaet: livet på gården	50 000
Ruija forlag	Ide- og ressursbok for opplæring i kvensk - Fase 2	170 000
Varanger museum/Vadsø museum	Kulturlandskapet etter de tre stammers møte i Varanger	50 000
Bente Imerslund, Nordreisa videregående skole	Videreutvikle finsk.no	40 000
Vappu Pyykkö, Høgskolen i Finnmark	Fullføre ”Kvenske fortellinger”	15 000
Vadsø kommune, V. Jakobselv skole	Videreutvikle ”Om planter i Varanger”	20 000

2007

Tilskuddsmottaker	Prosjekt	Tildelt
Eira Søderholm, Universitetet i Tromsø	Videreutvikle Aikamatka	100 000
Nordreisa kommune	Lage CD/DVD – kvenske sanger, sangleker	50 000
Storfjord kommune, Skibotn skole	Videreutvikle nettportalen ”Trestammersmøte”	20 000
Varanger museum IKS	Oversette temahefter til kvensk (kvenuka)	40 000
Ruija forlag AS	Ide - og ressursbok for opplæring i kvensk , fase 3	150 000
Leena Niiranen, Høgskolen i Finnmark	Kartlegge eksisterende læremidler i kvensk	35 000
Kvensk institutt	Utvikle kompetansepakke for lærere	20 000
Ruija Forlag AS	Utvikle brosjyren Språk i vuggegave	7 000

Ruija Forlag AS	Avvikle læremiddelseminar	11 050
Ruija Forlag AS	Tilskudd til innkjøp av plakat på kvensk til skoler og barnehager i Finnmark	5 000
Ruija Forlag AS	Utvikle brosjyre om tospråklighet	7 000

2008

Tilskuddsmottaker	Prosjekt	Tildelt
Eira Søderholm/ Kvensk institutt	Utvikle en nettbasert læringsressurs basert på Aikamatka	231 000
Lyngen kommune/ Salla Taavetti	Utarbeide en <i>konkret praktisk internettbasert veiledningsbok</i> til bruk for finsk/kvensk-lærere på barnetrinnet.	289 000
Vadsø kommune	Ferdigstille og trykke ”Om planter i Varanger”	50 000

2009

Tilskuddsmottaker	Prosjekt	Tildelt
Lebesby kommune	Utvikle et læreverk i finsk som andrespråk for elever på 5.-7. trinn	350 000

Tabell med GSI-tall over grunnskoleelever i Finnmark som får finskopplæring

Tallene viser fordelingen på fylkets kommuner i perioden 2003 – 2010.

	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Alta	95	108	90	82	80	81	62
Båtsfjord	14	19	30	30	32	35	53
Gamvik	44	38	32	20	13	10	2
Hammerfest	7	8	8	5	2	3	2
Hasvik	0	0	1	0	3	3	2
Karasjok	2	2	5	5	13	19	19
Kautokeino	8	5	8	6	0	13	12
Kvalsund	1	3	3	4	5	5	5
Lebesby	10	12	17	19	28	28	24

Porsanger	61	52	51	45	52	55	56
Sør-Varanger	183	183	156	166	152	122	90
Tana	63	52	54	47	63	51	58
Vadsø	250	240	219	208	175	167	152
Vardø	54	36	45	14	15	15	10
Sum	799	758	720	652	633	607	545

Fordelingen i Troms fylke:

2005/2006 – 272 elever

2006/2007 – 239 elever

2007/2008 - 203 elever

2008/2009 - 212 elever

2009/2010 - 213 elever

Kvenskopplæring

Opplæring i kvensk inngår som en del av opplæringen i finsk som andrespråk, men det registreres ikke for seg i GSI. (Grunnskolen Informasjonssystem er et åpent system for å slå opp i alle slags opplysninger om grunnskolen i Norge.) Fylkesmannen i Finnmark har rapportert at det er 40 elever som får kvenskopplæring inneværende skoleår (2009/2010), alle i Porsanger. Det er ingen elever i Troms som får kvenskopplæring. For mer informasjon se:

<http://www.wis.no/stat09/application/main.jsp?languageId=1>

Under "Målform" fremgår blant annet antall elever som får opplæring i finsk som andrespråk.

